

ירושלים, כ"ג בחשוון תשפ"ד

7 בנובמבר, 2023

חוזר מס' ח-06 – 2762

לכבוד

התאגידים הבנקאיים וחברות כרטיסי אשראי

הנדון: ניהול סיכון אשראי

(הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311)

מבוא

1. לאור הניסיון שנצבר ובמטרה לשפר את ניהול הסיכונים, ולאחר התייעצות עם הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות ובאישור הנגיד, תיקנתי את הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311.
2. הסדרה זו לא לוותה בפרסום דוח עקרונות האסדרה, תשפ"ב-2021, וזאת לאור הפטור הקבוע בסעיף 34(ג)(2), שכן מדובר בהקלה שנועדה לייעל את עבודת מנהל הסיכונים בתאגיד הבנקאי.

עיקרי העדכון

הגדרת "חשיפת אשראי משמעותית" בסעיף 44 להוראה תוקנה כך שקריטריון הסף למעורבות מנהל הסיכונים בחשיפת אשראי הוא 50 מיליון ש"ח או 1% מהון הבנק (לפי הנמוך) במקום 25 מיליון ש"ח. התאגיד הבנקאי יהיה רשאי לקבוע את הסף על 25 מיליון ש"ח הקיים בנוסח הנוכחי, גם אם הוא עולה על 1% מהון רוברד 1.

דברי הסבר:

חשיפת אשראי משמעותית מחייבת בהתאם להוראה 311, בין היתר, חוות דעת כתובה של פונקציית ניהול הסיכונים בבנק.

ערב התיקון הוגדרה "חשיפת אשראי משמעותית" כ"חשיפה בהיקף של 25 מיליוני ש"ח, או יותר, וכן חשיפות אחרות שקבע דירקטוריון התאגיד הבנקאי, בהתאם להיקף תיק האשראי ומורכבותו".

מטרת התיקון ליעל את עבודתו של מנהל הסיכונים ולאפשר לו התמקדות בניתוח אשראי בעל היקף וסיכון גבוה יותר.

תחילה

3. חוזר זה ייכנס לתוקף ביום פרסומו באתר האינטרנט של בנק ישראל.

עדכון הקובץ

4. מצ"ב דפי עדכון לקובץ ניהול בנקאי תקין ; להלן הוראות העדכון :

<u>להכניס עמוד</u>	<u>להוציא עמוד</u>
311-1-31 [10] (11/23)	311-1-31 [9] (10/22)

בכבוד רב,

דניאל חתיאשוילי

המפקח על הבנקים

ניהול סיכון אשראי**עקרונות לניהול סיכון אשראי :**

1. דירקטוריון של תאגיד בנקאי יתווה את אסטרטגיית ניהול האשראי ומסגרת ניהול הסיכון ויאשר ויסקור תקופתית את מסמך מדיניות האשראי של התאגיד הבנקאי. האסטרטגיה צריכה לשקף את תיאבון הסיכון, כאמור בפרק ג' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, בנושא "ניהול סיכונים", ואת רמת הרווחיות המצופה כנגד חשיפה לרמות שונות של סיכון אשראי.
2. ההנהלה הבכירה אחראית ליישום אסטרטגיית ניהול האשראי שהתווה הדירקטוריון, ולפיתוח מסגרת לניהול סיכון האשראי, שתעגון במסמך מדיניות ובנהלים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון האשראי. מדיניות ונהלים אלו צריכים להתייחס לסיכונים האשראי בכל הפעילויות בתאגיד הבנקאי, ולחול הן על האשראי הבודד והן על התיק בכללותו.
3. תאגיד בנקאי יזהה וינהל את סיכוני האשראי הגלומים בכל המוצרים והפעילויות שלו. על התאגיד הבנקאי לוודא כי הסיכונים במוצרים חדשים ובפעילויות חדשות כפופים לנהלים ולבקורות נאותים, קודם להשקתם או להיווצרותם. כמו כן, יש לוודא כי מוצרים ופעילויות חדשים מאושרים מראש על ידי הדירקטוריון, או על ידי ועדה מתאימה מטעמו, כמפורט בסעיף 16 להוראה מספר 310.
4. תאגיד בנקאי חייב לפעול על פי קריטריונים נאותים ומוגדרים היטב לאישורי אשראי. קריטריונים אלו צריכים לכלול הנחיות ברורות לגבי שוק היעד, והבנה יסודית של הלווה או של הצד הנגדי לעסקה, כמו גם של מטרת האשראי, מבנה האשראי ומקורות ההחזר שלו.
5. תאגיד בנקאי יקבע מגבלות אשראי כוללות ברמת הלווים, ברמת צד נגדי וברמת מספר לוויים שקיים ביניהם קשר. המגבלות יתייחסו לסוגים שונים של חשיפות מאזניות וחוף מאזניות, בתיק הבנקאי ובתיק למסחר (ולא רק לאלו המטופלים בהוראה מספר 313). המגבלות ביחס לסוגי חשיפה שונים ייקבעו כך שיהיה להן ערך מוסף, והן תהיינה ברות השוואה.
6. תאגיד בנקאי יקיים תהליך ברור ומבוסס לאישור אשראי חדש, כמו גם לשינוי, לאישור מחדש, ולמיחזור אשראי קיים (לעניין הוראה זו – אישור אשראי).
7. כל אשראי שמעמיד תאגיד בנקאי חייב להתבצע בתנאי שוק, ובהתאם למדיניות ולתהליכים המקובלים. בפרט, על מנת למנוע ניצול לרעה ולטפל בניגודי עניינים, אשראי לאנשים קשורים חייב באישור מיוחד, ויהיה נתון למעקב בתשומת לב מיוחדת, על מנת לשלוט או להפחית את הסיכון של העמדת הלוואות כאמור.
8. תאגיד בנקאי יקיים מערכת לתפעול השוטף של סיכוני האשראי במגוון התיקים.
9. תאגיד בנקאי חייב לקיים מערכת למעקב אחר מצבו של אשראי ספציפי, ובכלל זה קביעת נאותות הסיווג וההפרשות להפסדי אשראי.
10. תאגיד בנקאי יפתח מערכת פנימית לדירוג אשראי, ישתמש בה לצורך ניהול סיכון האשראי וייתקף אותה. מערכת הדירוג צריכה להתאים לאופי, לגודל ולמורכבות הפעילות של התאגיד הבנקאי (ראה גם הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314, בנושא "הערכה נאותה של סיכוני אשראי ומדידה נאותה של חובות").
11. לתאגיד בנקאי יהיו מערכות מידע ושיטות ניתוח המאפשרות להנהלה למדוד את סיכון האשראי הגלום בכל הפעילויות המאזניות והחוף-מאזניות שלו. מערכות המידע הניהוליות יספקו מידע הולם לגבי הרכב תיק האשראי, כולל זיהוי של ריכוזי סיכון מכל סוג שהוא.

12. לתאגיד בנקאי תהיה מערכת לבקרה אחר הרכב ואיכות תיק האשראי בכללותו.
13. בעת הערכת אשראי ספציפי והערכת תיקי האשראי בכללותם, תאגיד בנקאי ייקח בחשבון שינויים אפשריים עתידיים בתנאים הכלכליים, ויעריך את החשיפה לסיכון אשראי תחת תרחישים שליליים, לרבות תרחישי קיצון.
14. תאגיד בנקאי ייסד מנגנון להערכה בלתי תלויה ומתמשכת של תהליכי ניהול סיכון האשראי, ותוצאות סקירות אלו ידווחו ישירות לדירקטוריון ולהנהלה הבכירה (ראה גם הוראה מספר 310).
15. תאגיד בנקאי יוודא שהיחידות העסקיות, העוסקות בניהול אשראי, מנוהלות היטב, ושרמת חשיפות האשראי שלו תואמת את מדיניות האשראי שנקבעה, ובכלל זה את המגבלות הפנימיות. תאגיד בנקאי יקיים בקרות פנימיות ואמצעים אחרים שיבטיחו דיווח מיידי לדרג המתאים (לרבות הדירקטוריון) על חריגות ממדיניות, מנהלים וממגבלות, לצורך טיפול באותן חריגות.
16. לתאגיד בנקאי יהיו מבנה ארגוני מתאים, מערכות ותהליכים לנקיטת פעולות מתקנות בשלב מוקדם של הידרדרות אשראי, לניהול חובות בעייתיים, להסדרת חובות בקשיים ולפעולות דומות (ראה גם הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314A, בנושא "ניהול הסדרי חוב ותהליכי גביה של חובות מהותיים בקשיים").

מבוא

1. בנקים ברחבי העולם נחשפו במהלך השנים לקשיים שנגרמו ממספר רב של סיבות. עם זאת, הסיבה העיקרית לבעיות מהותיות של בנקים ממשיכה להיות קשורה ישירות לנהלים לא נאותים בנוגע לאשראי ללווים ולצדדים נגדיים, לחולשות בניהול סיכונים האשראי ברמת התיק או לחוסר תשומת לב לשינויים בכלכלה, או לנסיבות אחרות, שעלולים להוביל להידרדרות באיכות האשראי של הצדדים הנגדיים, להם חשוף הבנק. מסקנה זו מתבססת על ניסיון שנצבר בבנקים הן ממדינות מפותחות יותר, והן ממדינות מפותחות פחות.
2. סיכון אשראי בהגדרתו הפשוטה הוא הסיכון שלוהו, או צד נגדי, של התאגיד הבנקאי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו. מטרת ניהול סיכונים האשראי היא להשיא את התשואה המותאמת לסיכון של התאגיד הבנקאי, באמצעות שמירה על החשיפה לסיכון אשראי בגבולות מקובלים. תאגיד בנקאי צריך לנהל את סיכון האשראי הגלום בתיק האשראי בכללותו, כמו גם את סיכון האשראי הנובע מאשראי ספציפי, או מעסקה ספציפית. תאגיד בנקאי צריך גם להתחשב ביחס בין סיכון האשראי לבין סיכונים אחרים. ניהול אפקטיבי של סיכון אשראי מהווה רכיב קריטי בניהול הסיכונים הכולל, וחיוני להצלחה ארוכת טווח של כל מוסד בנקאי.
3. הלוואות מהוות את המקור הגדול והעיקרי לסיכון האשראי בתאגיד בנקאי. יחד עם זאת, מקורות אחרים לסיכונים אשראי משולבים בפעילויות נוספות רבות של התאגיד הבנקאי, ובכלל זה בתיק הבנקאי ובתיק למסחר, וכן בפעילות מאזנית וחוף-מאזנית. תאגיד בנקאי נחשף באופן הולך וגובר לסיכון אשראי (ולסיכון אשראי של צד נגדי) אשר גלום במכשירים פיננסיים שונים שאינם הלוואות. בכלל זה מכשירים הנוצרים בעסקאות בין-בנקאיות, במסחר פיננסי, בעסקאות במטבע חוץ, בעסקאות עתידיות, בעסקאות החלף (swaps), בעסקאות באג"ח, מניות ואופציות, וכן בהרחבת התחייבויות וערבויות וסליקת עסקאות.
4. מכיוון שחשיפה לסיכון אשראי ממשיכה להיות המקור העיקרי לבעיות בבנקים ברחבי העולם, על התאגיד הבנקאי להפיק לקחים שימושיים מניסיון העבר. תאגיד בנקאי צריך להיות בעל מודעות מוגברת לצורך בזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה של סיכון האשראי. בנוסף, עליו לוודא שיש לו הון הולם כנגד סיכונים אלה, ושהוא מפוצה בצורה נאותה בגין הסיכונים להם הוא חשוף. הוראה זו נערכה במטרה לקדם קביעת שיטות עבודה נאותות לניהול סיכון אשראי. אף על פי שהעקרונות המפורטים בהוראה זו מתייחסים בעיקר לפעילות בתחום מתן הלוואות, יש ליישם אותם בכל פעילות בה קיים סיכון אשראי.
5. דוגמה ספציפית לסיכון אשראי קשורה לתהליך סליקת עסקאות פיננסיות. אם צד אחד לעסקה קיים את חלקו, אך הצד השני כשל, יכול להתרחש הפסד בגובה סכום הקרן של העסקה. אפילו אם צד אחד רק מאחר בסליקה, לצד השני יכול להיגרם הפסד הנובע מהחמצת הזדמנויות השקעה. לכן סיכון סליקה (הסיכון שעסקה פיננסית לא תושלם או לא תתבצע כמצופה) כולל אלמנטים של סיכון נזילות, סיכון שוק, סיכון תפעולי וסיכון מוניטין, בנוסף על סיכון אשראי. רמת הסיכון נקבעת על ידי ההסדרים הספציפיים של הסליקה. גורמים בהסדרים כאלו שיש להם השפעה על סיכון האשראי כוללים: עיתוי החלפת הערכים; סופיות התשלום או הסליקה; ותפקידי המתווך והמסלקה.
6. שיטות העבודה לניהול סיכון אשראי, המוצגות בהוראה זו, מתייחסות במיוחד לתחומים הבאים: (i) יצירת סביבת סיכון אשראי נאותה; (ii) התנהלות במסגרת תהליך אישור אשראי

הולם; (iii) קביעת תהליכים נאותים ועדכניים לתפעול אשראי, מדידה מעקב ופיקוח; (iv) הבטחת בקורות הולמות על סיכון האשראי; וכן (v) תהליכים לניהול חובות בעייתיים והסדרת חובות בקשיים (ראה גם הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314A, בנושא "ניהול הסדרי חוב ותהליכי גביה של חובות מהותיים בקשיים"). למרות ששיטות עבודה ספציפיות לניהול סיכון האשראי יכולות להשתנות בין תאגיד בנקאי אחד לשני, בהתאם לאופי ולמורכבות פעילות האשראי שלהם, תוכנית כוללת לניהול סיכון האשראי צריכה להתייחס לארבעת התחומים האלו. יש ליישם שיטות עבודה אלו בשילוב עם שיטות עבודה נאותות להערכה של איכות הנכסים, לנאותות ההפרשות ולגילוי על סיכון האשראי.

7. העקרונות שנקבעו בהוראה זו ישמשו את הפיקוח על הבנקים בבואו להעריך את מערכות ניהול סיכון האשראי של התאגיד הבנקאי. גישת ניהול סיכון האשראי, אותה מיישם תאגיד בנקאי, צריכה להלום את היקף הפעילות שלו, ואת רמת התחכום שלה.

חלק א' - יצירת סביבת סיכון אשראי נאותה:

עיקרון מספר 1: דירקטוריון של תאגיד בנקאי יתווה את אסטרטגיית ניהול האשראי ומסגרת ניהול הסיכון ויאשר ויסקור תקופתית את מסמך מדיניות האשראי של התאגיד הבנקאי. האסטרטגיה צריכה לשקף את תיאבון הסיכון, כאמור בפרק ג' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, בנושא "ניהול סיכונים", ואת רמת הרווחיות המצופה כנגד חשיפה לרמות שונות של סיכון אשראי.

8. לדירקטוריון של תאגיד בנקאי תפקיד קריטי בפיקוח על הגורמים המאשרים אשראי בתאגיד הבנקאי, ועל הגורמים המנהלים את סיכוני האשראי שלו. כל תאגיד בנקאי צריך לפתח אסטרטגיית ניהול אשראי, בה ייקבעו יעדים ועקרונות יסוד אשר ינחו את פעילויות אישורי האשראי בתאגיד הבנקאי. בהתאם, תאגיד בנקאי צריך לקבוע את מסגרת ניהול סיכוני האשראי, הכוללת מדיניות ונהלים לפעילויות אלו, אשר יעוגנו במסמך מדיניות אשראי, ויאפשרו את המשך קידום יעדי התאגיד הבנקאי, גם במצבים של שינויים בהנהלה. לפירוט התוכן הנדרש במסמך מדיניות האשראי, ראה סעיף 15 להלן.

א. אסטרטגיית ניהול האשראי, כמו גם מסמכי מדיניות האשראי, צריכים להיות מאושרים ולהיסקר תקופתית על ידי הדירקטוריון (בהתאם לאמור בסעיף 18 להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 301, בנושא "דירקטוריון" (להלן - "הוראה מספר 301"), כלומר לפחות אחת לשנה).

ב. בנוסף, יאשר הדירקטוריון שינויים במדיניות האשראי שהתבצעו במהלך השנה, ויבחן את הצורך בביצוע שינויים במהלך השנה בתגובה לשינויים חיצוניים שיחייבו זאת. הדירקטוריון צריך לוודא שהאסטרטגיה והמדיניות מכסים את כל הפעילויות של התאגיד הבנקאי, בהם חשיפת האשראי מהווה סיכון משמעותי.

ג. דירקטוריון תאגיד נשלט יתחשב ביעדי האסטרטגיה הכוללת של הקבוצה, ובמדיניות סיכון האשראי הכוללת של הקבוצה, ככל שהם מתיישבים עם טובתו של התאגיד הנשלט.

ד. במטרה לאפשר לדירקטוריון לבצע בחינה מעמיקה של הסיכון ושל מנגנוני הבקרה המיושמים על ידי ההנהלה, יוצג לו באופן בהיר מידע איכותי, שלם, רלוונטי ועדכני. המידע יכלול, בין היתר:

1. סקירת מצב הסביבה העסקית;
2. תיאור התפתחויות מרכזיות בסיכון האשראי והשפעתן על הלימות ההון, בעיקר בהתייחס למרכיבים הבאים:
  - (1) עמידה במגבלות וביעדים שנקבעו במדיניות האשראי;
  - (2) תמהיל תיק האשראי על פי מדדים של סיכון וריכוזיות (פיזור) אשראי (ענפי, גיאוגרפי, לוויים גדולים וקבוצות לוויים, ועוד);
  - (3) התפתחויות ביתרות החובות הבעייתיים וביתרות ההפרשה להפסדי אשראי, כשלי אשראי מהותיים וכיוצא באלה.
3. תיאור בעיות מרכזיות עימן התמודדה ההנהלה, בין היתר - לוויים ספציפיים מהותיים;
4. נתונים בדבר אישורי אשראי שחרגו מהמדיניות;
5. מבחני קיצון, תוצאותיהם וההנחות העומדות בבסיסם;

6. מידע הכלול בדיווחים התקופתיים המוצגים לדירקטוריון במסגרת דיונים בנושא "מצבו העסקי של התאגיד הבנקאי", כאמור בסעיף 8 להוראה מספר 301.
9. **אסטרטגיית ניהול האשראי:**
- א. האסטרטגיה צריכה לקבוע יעדים של אישורי אשראי, בהתבסס על סוג חשיפה (למשל, מסחרי, צרכני, נדל"ן), ענפי משק, מיקום גיאוגרפי, מטבע, תקופה לפירעון ורווחיות צפויה. האסטרטגיה צריכה לכלול גם זיהוי של שווקי יעד ושל מאפיינים כלליים שהתאגיד הבנקאי מעוניין להשיג בתיק האשראי שלו (כולל יעדים ומגבלות לרמת הריכוזיות).
- ב. האסטרטגיה צריכה להתייחס ליעדים של איכות האשראי, רווחיות וצמיחה. כל תאגיד בנקאי, ללא קשר לגודלו, פועל למטרת רווח, ולכן עליו לקבוע את היחס המקובל בפעילותו בין תשואה לסיכון, כשהוא לוקח בחשבון תשואה על ההון. הדירקטוריון צריך להתוות את האסטרטגיה של התאגיד הבנקאי לבחירת סיכונים ולהשאת רווחים. הדירקטוריון צריך לסקור תקופתית את התוצאות הכספיות של התאגיד הבנקאי, ובהתבסס על תוצאות אלו, לקבוע אם נדרש שינוי באסטרטגיה. על הדירקטוריון לוודא גם שרמת ההון של התאגיד הבנקאי הולמת את הסיכונים להם הוא חשוף.
- ג. אסטרטגיית ניהול האשראי של תאגיד בנקאי צריכה להיות עקבית. לכן, האסטרטגיה צריכה לקחת בחשבון אספקטים של מחזוריות בכלכלה, ושל התזוזות הנובעות מממנה - בהרכב תיק האשראי, ובאיכותו. על אף שיש להעריך תקופתית את האסטרטגיה, ולעדכן אותה מעת לעת על פי הצורך, עיקריה צריכים להיות תקפים לאורך זמן, ובהינתן שינויים במחזור הכלכלי.
- ד. תאגיד בנקאי צריך להטמיע את האסטרטגיה ואת מדיניות האשראי שלו בכל הרבדים של הארגון. כל העובדים הרלוונטיים צריכים להבין בבהירות את גישתו של התאגיד הבנקאי ביחס לאישור אשראי ולניהולו, וצריכים לשאת באחריות לציות לנהלים ולמדיניות.
10. על הדירקטוריון לוודא שההנהלה הבכירה כשירה מכל הבחינות לנהל את פעילות האשראי המבוצעת על ידי התאגיד הבנקאי, וכן שפעילות זו מבוצעת במסגרת האסטרטגיה, המדיניות והסיבולת לסיכון שאושרו על ידו.
- א. על הדירקטוריון לאשר את המבנה הארגוני של הגורמים העוסקים באישור אשראי, ואת הסמכויות והאחריות ברמות הניהול השונות הנובעות ממבנה ארגוני זה, ובכלל זה את גורמי הבקרה, בפרט אלו העוסקים בסקירה בלתי תלויה של אישורי האשראי, של תפקוד ההנהלה ושל ניהול תיק האשראי בכללותו.
- ב. הדירקטוריון יקבע מתכונת ותדירות לדיווח סדיר על ביצועי התאגיד, ועל רמת חשיפתו לסיכון אשראי, ויפקח על נאותות האיתור במועד של חובות בעייתיים, נאותות סיווגם ונאותות הפרשות להפסדי אשראי בגינם.
- ג. הדירקטוריון יקבע מתכונת ותדירות לדיווח בנושא בקרת אשראי, ובפרט: היקף ועומק הסקירות, סקירת ממצאים, תפוצה ומעקב וכן כשירות ואי תלות של עובדי יחידת בקרת האשראי.
11. אשראי ללקוחות שיש להם קשר לנושאי משרה בתאגיד הבנקאי ינוהל ככל אשראי אחר. על מנת למנוע ניגודי עניינים במקרים כאלו, אותם נושאי משרה שעשויים להיחשב מעורבים

בעסקה לא יהיו מעורבים בתהליך קבלת החלטות של התאגיד הבנקאי. בהקשר זה ראה גם סעיפים 56-57 להוראה מספר 301.

12. הדירקטוריון צריך לוודא שמדיניות התגמול של התאגיד הבנקאי אינה סותרת את אסטרטגיית ניהול האשראי שלו. מדיניות המתגמלת התנהגות שאינה מקובלת, כגון יצירת רווחים לזמן קצר תוך סטייה ממדיניות האשראי או חריגה מהמגבלות, מחלישה את תהליכי האשראי בתאגיד הבנקאי.

עיקרון מספר 2: ההנהלה הבכירה אחראית ליישום אסטרטגיית ניהול האשראי שהתווה הדירקטוריון, ולפיתוח מסגרת לניהול סיכון האשראי, שתעוגן במסמך מדיניות ובנהלים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון האשראי. מדיניות ונהלים אלו צריכים להתייחס לסיכוני האשראי בכל הפעילויות בתאגיד הבנקאי, ולחול הן על האשראי הבודד והן על התיק בכללותו.

13. ההנהלה הבכירה של תאגיד בנקאי אחראית ליישום מסגרת ניהול סיכון האשראי בהתאם לאסטרטגיית שהתווה הדירקטוריון.

א. עליה לוודא שפעילות אישור האשראי של התאגיד הבנקאי תואמת את האסטרטגיית שנקבעה, ושפותחו נהלים כתובים ברורים, מחייבים ומאושרים על ידי הגורם המתאים בתאגיד הבנקאי.

ב. עליה לוודא כי הנהלים מיושמים בפועל, ולוודא שהאחריות לאישור אשראי, ולבקרה עליו, ברורה ומוטלת כיאות על הגורמים הרלוונטיים.

ג. ההנהלה הבכירה תוודא גם שמתקיימת מידי תקופה הערכה פנימית בלתי תלויה של פעילות אישור האשראי וניהולו.

מדיניות אשראי:

14. תנאי הכרחי לניהול בנקאי תקין הוא יישום של מדיניות, המעוגנת במסמך מדיניות, ונוהלי אשראי כתובים בנושאים הבאים: זיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון האשראי. מדיניות האשראי קובעת את המסגרת למתן הלוואות, וכוללת הנחיות לתהליך אישור האשראי של התאגיד הבנקאי.

מנהל הסיכונים הראשי של התאגיד הבנקאי אחראי לסייע למנכ"ל בגיבוש מסמך מדיניות האשראי, תוך שיתוף כל הגורמים הרלוונטיים בתאגיד הבנקאי, ובפרט עובדי ומנהלי הקווים העסקיים.

15. מסמך מדיניות האשראי יכלול, בין היתר:

א. הגדרה אחידה של המונח "סיכון", להבטחת עקביות בזיהוי, בדירוג ובמטרות ניהול הסיכון;

ב. תיאור מבנה ממשל ניהול הסיכונים, כולל קווי דיווח ואחריות, והפרדה ברורה בין שלושת קווי ההגנה, כמפורט בסעיף 4 להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, בנושא "ניהול סיכונים" (להלן - "הוראה מספר 310");

ג. תיאור שיטות העבודה והכלים לזיהוי, מדידה, הערכה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר מוקדי הסיכון, ובכלל זה, בחינת ההשפעה האפשרית של התפתחויות מאקרו כלכליות על תיק האשראי, וביצוע מבחני קיצון (ראה גם פרק ד' להוראה מספר 310);

- ד. פרופיל סיכון רצוי של תיק האשראי, ובכלל זה: פירוט של סוגי ההלוואות שמעמיד התאגיד הבנקאי, יעדים עסקיים ושווקי יעד, הרכב תיק האשראי - יעדים כמותיים ברמת התיק וברמת המוצר (ביחס למוצרים מהותיים), בהתייחס למדדי היקף, פיזור וסיכון;
- ה. קביעת סיבולת לסיכון ומגבלות רצויות ברמת התיק וברמת המוצר, לרבות מגבלות ענפיות, מגבלות על חשיפה ללווה ולקבוצת לוויים, מגבלות על הלוואות ממונפות (כאמור בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 327 בנושא "ניהול הלוואות ממונפות", להלן - "הוראה מספר 327"), חשיפה לפי דירוג אשראי, חשיפה לשוקי יעד, מגבלות גיאוגרפיות, חשיפה למטבעות, חשיפה למועדי פירעון ולריכוזיות ביטחונות, יחס רצוי בין סך האשראי לציבור לבין סך נכסי התאגיד הבנקאי והונו, שיעור ההלוואות הבעייתיות וההפסדים שהבנק מוכן לספוג וכן מגבלות אחרות, בהתאם למבנה תיק האשראי ומאפייניו ולגורמי הסיכון אליהם חשוף התאגיד הבנקאי (ראה גם סעיף 18 להלן). במסגרת זו תתואר גישת התאגיד הבנקאי לקביעה ולמעקב ובקרה אחר מוקדי הסיכון ואחר מגבלות החשיפה לסיכון;
- ה1. מגבלות פנימיות על מתן אשראי ללוויים בעלי רמות מינוף גבוהות באופן משמעותי מהמקובל בענף. התאגיד הבנקאי יקבע סף מהותיות, כך שכל אשראי בסכום גבוה ממנו יהיה כפוף למגבלות אלה. התאגיד הבנקאי יגדיר את דרך חישוב רמת המינוף של הלוויים.
- ו. מדיניות הפחתת סיכון אשראי (למשל באמצעות: ביטוחי אשראי, מכירת חובות, סינדיקציה) והפעלת מנגנונים נוספים להפחתת ריכוזיות התיק;
- ז. תוכנית למעקב אחר התפתחויות בתיק האשראי. בכלל זה: מדדים לדיווח, תדירות הדיווח ותכניות פעולה כאשר סיכון האשראי גדל, או כאשר ישנן חריגות ממגבלות, ותיאור של מערכת המידע הניהולי (ראה גם פרק ה' להוראה מספר 310);
- ח. מאפיינים נדרשים מלווה לצורך אישור אשראי (שיכללו תנאים והתניות כלליים), ובכלל זה: הערכת כושר החזר; דירוג אשראי; ניסיון עסקי; נתונים כספיים מעודכנים, המאפשרים לנתח באופן מהימן את מצבו הפיננסי הכולל העדכני של הלווה, את עוצמת מקורות החזר הראשוניים והמשניים ואת יציבותם; תנאים שעל בסיסם התאגיד הבנקאי יסכים להעמיד אשראי (כגון: שיעור מימון, סכום מרבי לחשיפה ובטחונות מקובלים).
- בפרט, תתייחס המדיניות להלוואות ממונפות בהתאם לדרישות המפורטות בהוראה מספר 327;
- ט. מדרג סמכויות האשראי, כולל הגדרת סמכויות לאישורים חריגים, בניגוד לכללים הרגילים ולמדיניות המחירים הרגילה. המדרג ייקבע באופן שיצמצם מעורבות של הדירקטוריון, לאישור אשראי תוך חריגה ממדיניות האשראי שנקבעה. במדרג ייקבע גם סף, בערכים מוחלטים או יחסיים להון העצמי של התאגיד הבנקאי, שמעליו הסמכות לאישור האשראי תוטל על ההנהלה הבכירה;
- י. תמחור הלוואות - המתאם הנדרש בין תשואה לסיכון, תנאי הריבית ותנאים אחרים;
- יא. תקופת פירעון מרבית, בהתייחס למקור התשלום הצפוי, למטרת ההלוואה, ולאורך החיים של הביטחון. לוחות סילוקין ייקבעו בהתאמה לכושר החזר של הלקוח;
- יב. מדיניות ביטחונות - בפרט, פירוט הביטחונות שהתאגיד הבנקאי מסכים לקבל, ומרווחי הביטחון המיוחסים להם, וקביעת יחס מרבי בין גודל החשיפה לשווי הביטחון (LTV);

- יג. מדיניות העמדת אשראי לעובדים ולאנשים קשורים ;
- יד. מדיניות ניהול חובות בעייתיים, לרבות השיטה לזיהוי וסיווג חובות ולביצוע הפרשה להפסדי אשראי, ומדיניות גבייה, הסדרי חוב ומחיקה של חובות, בין היתר כמפורט בהוראה מספר 314A בנושא "ניהול הסדרי חוב ותהליכי גביה של חובות מהותיים בקשיים";
- טו. פירוט השימושים השונים בתוצרי מערכת הדירוג, כמתואר בעיקרון מספר 10 להלן ;
- טז. תכנית התאגיד הבנקאי למניעת התקשרות עם יחידים המעורבים בפעילות הונאה, או בעבירות אחרות, בכפוף להוראות כל דין ;
- יז. התייחסות להלוואות לדוור, שתכלול :
1. הגבלה על סכום ההלוואה, באופן שסך כל ההלוואות מכל המקורות, לרבות מפיקדונות ממשלה ומפיקדונות אחרים, שאינם באחריות המפקיד, לא יעלה על שיעור מסוים משווי הדירה, כפי שתקבע הנהלת התאגיד הבנקאי ;
  2. אם מדובר בהלוואה לרכישת דירה מפיקדונות מיועדים על אחריות מפקיד, קריטריונים לגבי הביטחונות שיש לקבל מהלווה.
  - יח. התייחסות לעסקאות בצנרת¹ של מארגן סינדיקציה :
    1. תיאבון לסיכון חיתום המנוסח ומתועד בבירור, המביא בחשבון את ההשפעות האפשריות על רווחים, הון, נזילות, וסיכונים אחרים הנובעים מחשיפות בצנרת ;
    2. מדיניות ונהלים כתובים להגדרה ולניהול כשלים בחלוקה ועסקאות "תלויות" ("hung deals"), המאופיינות באי יכולת למכור את החשיפה בתוך פרק זמן סביר (בדרך כלל 90 יום מסגירת העסקה). הדירקטוריון וההנהלה של תאגיד בנקאי צריכים לקבוע ציפיות ברורות כיצד להיפטר מעסקאות שנמצאות בצנרת, אשר לא נמכרו בהתאם לתכנית החלוקה המקורית שלהן. עסקאות כאלה, המסווגות מחדש במועד מאוחר יותר כהחזקה לפדיון (hold-to-maturity), מחייבות דיווח להנהלה ולדירקטוריון ;
    3. מגבלות על התחייבויות מצרפיות של העסקאות בצנרת ;
    4. מגבלות על סכומי ההלוואות שהתאגיד הבנקאי מוכן להחזיק בספריו (כלומר, החזקה ברמת הלווה, הצד הנגדי, והחזקה מצרפית), ומגבלות על סיכון החיתום שיילקח בגין הסכומים המיועדים לחלוקה ;
    5. תכניות והוראות הנוגעות לנזילות בשעת חירום, כאשר חוסר נזילות בשוק או תנאי האשראי משתנים משבשים את ערוצי ההפצה הרגילים ;
16. המדיניות צריכה להיות מוגדרת היטב, תואמת פעילות בנקאית זהירה ודרישות פיקוחיות רלוונטיות, ומתאימה להיקף פעילותו של התאגיד הבנקאי, ולרמת המורכבות שלו. המדיניות

¹ "עסקאות בצנרת" הן עסקאות סינדיקציה בהן הבנק המארגן טרם השלים את הליך המכירה/חלוקה של האשראי למוסדות הפיננסיים הנוספים המשתתפים בסינדיקציה.

- תיקבע ותיושם תוך התייחסות לגורמים פנימיים וחיצוניים, כגון: מעמדו של התאגיד הבנקאי בשוק, אזורי המסחר שלו, יכולות הון אנושי וטכנולוגיה. מדיניות ונהלים, אשר מפותחים ומיושמים כאות, מאפשרים לתאגיד הבנקאי: (i) לשמר תהליך אישור אשראי נאות; (ii) לקיים מעקב ופיקוח אחר סיכון האשראי, ולבקר אותו; (iii) להעריך כיאות הזדמנויות עסקיות חדשות; ו- (iv) לזהות ולנהל אשראי בעייתי; ו- (v) להפיק לקחים מאירועי כשל קודמים.
17. מדיניות האשראי תבטיח את המשך ההערכה הקפדנית של סיכון האשראי גם בתנאי כלכלה "טובים", ובכלל זה תקבע כללים שימנעו את התממשות הסכנות הבאות:
- א. הסתמכות מוגזמת על תחזיות אופטימיות של לווים, ותחזית הצופה הימשכות של התנאים החיוביים - תקופות ארוכות ומתמשכות של רווחה כלכלית עלולות להוביל תאגיד בנקאי לבסס את החלטותיו על הערכות אופטימיות של הלווה ולהניח שלווה תמשיך להיות גישה חופשית לשוק, לצורך קבלת מימון בתנאים טובים בעתיד. אופטימיות כזו יכולה לבוא לידי ביטוי בהנחה שצמיחה גבוהה היא התסריט הצפוי ההגיוני; בהסתמכות על הערכות חיוביות של ביטחונות שלא מתאימות לצפי לטווח הארוך; בנכונות להעניק הלוואות ללא לוח תשלומים מסודר; בנכונות לוותר על התחייבויות של הלווה, לשחרר ביטחונות, לוותר על ערבויות או לשנות את מבנה ההלוואה, תחת ההנחה שבמצב הכלכלי החיובי, הלווה יתאושש במהירות;
- ב. הסתמכות לא מספקת על מבחני קיצון - מדיניות האשראי צריכה להגדיר מבחני קיצון משמעותיים על יכולתו הצפויה של לווה לעמוד בהתחייבויותיו.
18. כמפורט בהמשך, בסעיפים 28 ו- 35 עד 39 להלן, תאגיד בנקאי צריך לפתח וליישם מדיניות ונהלים על מנת להבטיח שתיק האשראי שלו מפוזר כאות, בהתאם לשוקי היעד שלו ולאסטרטגיית האשראי הכוללת. כאמור בסעיף 1(ג) להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313, בנושא "מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים" (להלן - "**הוראה מספר 313**"), תאגיד בנקאי נדרש לקבוע מגבלות פנימיות.
- 18א. תאגיד בנקאי יוודא שמגבלות החשיפה הפנימיות שהוא קובע לא סותרות מגבלות או הגבלות שנקבעו על ידי הפיקוח על הבנקים. המגבלות הפיקוחיות מהוות כללים מינימאליים.
19. כדי שמדיניות האשראי תהיה אפקטיבית, חובה להטמיע אותה בכל הרבדים של הארגון, ליישם אותה באמצעות נהלים מתאימים, וכן לקיים פיקוח ומעקב נאותים אחריה ולעדכן אותה תקופתית, בהתחשב בנסיבות פנימיות וחיצוניות. את המדיניות יש ליישם על הקבוצה הבנקאית בכללותה, בכפוף להוראות כל דין, כמו גם בכל תאגיד בנקאי בפני עצמו - ריכוזי סיכון ינותחו ברמת הישות החוקית של התאגיד הבנקאי וברמה המאוחדת, שכן ריכוז לא מבוקר בתאגיד בנקאי, שהינו חברה בת, עשוי להיתפס כבלתי מהותי ברמה המאוחדת, אך עלול בכל זאת לאיים על יציבות חברת הבת. בנוסף, המדיניות צריכה לטפל בגורמי הבקרה החשובים ביחס לסקירת האשראי הפרטנית, וביחס לפיזור נאות של התיק בכללותו.
20. **"סיכון מדינה" ו"סיכון העברה":**
- א. כאשר תאגיד בנקאי עוסק במתן אשראי בינלאומי, הוא נוטל על עצמו, בנוסף על סיכון האשראי הרגיל, גם סיכון הקשור לתנאים המתקיימים במדינתו של הלווה, או של הצד הנגדי לעסקה. "סיכון מדינה" כולל מגוון סיכונים הקשורים לסביבה הכלכלית, הפוליטית והחברתית של אותה מדינה, אשר יש אפשרות שהם ישפיעו על חובות של

גורמים מקומיים במדינה זו לתאגיד הבנקאי, ועל השקעות שנעשו בה. "סיכון העברה" מתמקד ביכולתו של הלווה להשיג מטבע חוץ בכמות הנדרשת לפירעון חובותיו למלווים זרים, ולעמידה בהתחייבויות חוזיות נוספות שנלקח על עצמו. בביצוע כל עסקאותיו הבינלאומיות, תאגיד בנקאי חייב להבין את השווקים הפיננסיים הבינלאומיים, ואת האפשרות של גלישת השפעות ממדינה אחת לאחרת או של התפשטות של השפעות שליליות ממדינה אחת לכל האזור לו היא שייכת.

ב. תאגיד בנקאי אשר עוסק במתן אשראי בינלאומי, יפעל לפי מדיניות ונהלים נאותים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיקוח ובקרה אחר סיכון מדינה וסיכון העברה, בפעילויותיו הבינלאומיות כמלווה וכמשקיע. בהקשר זה, יתחשב התאגיד הבנקאי, בין היתר, בגורמים הבאים:

1. יכולתו לנהל את סיכוניו על בסיס מאוחד;
  2. המשאבים והכלים התומכים ביכולת זו;
  3. מנגנוני השליטה והפיקוח שהוא מפעיל ביחס לפעילותו מחוץ לישראל, והלימותם ביחס להיקף, למורכבות ולרמת הסיכון של הפעילות;
  4. רמת הנגישות למידע, וסוגי הדיווחים המועברים לתאגיד הבנקאי ממשרדיו, או משרדי חברות בנות שלו, מחוץ לישראל, ובכלל זה דיווחים לדירקטוריון;
  5. ניסיון העבר שיש לתאגיד הבנקאי בפעילות מחוץ לישראל.
- ג. מדיניות האשראי תכלול התייחסות לפעילות התאגיד הבנקאי מחוץ לישראל (באמצעות חברות בנות ו/או סניפים) ברמת הנציגות הבודדת, בהתאם לחוזקות ולחולשות שלה, לרבות בהיבטי משאבי הניהול ותשתיות התפעול, הבקרה והביקורת בה, סוגי הפעילות שהיא מבצעת, והמדינה בה היא פועלת. בפרט, תתייחס המדיניות לפעילות התאגיד הבנקאי בארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי בקבוצת הכנסה נמוכה (Low income) או בינונית (Upper/Lower middle income). התאגיד הבנקאי נדרש לקבוע מגבלות פנימיות ביחס לפעילותו במדינות בקבוצת הכנסה אלה.
- ד. מדיניות האשראי של תאגיד בנקאי תכלול התייחסות נפרדת ללווים אשר עיקר פעילותם במדינות בעלות מאפייני סיכון מיוחדים ו/או לחובות אשר מקור החזר שלהם מבוסס על נכסים הממוקמים באותן מדינות. ההתייחסות תכלול, בין היתר: (i) פירוט של אותן מדינות ו/או אזורים גיאוגרפיים, ושל מאפייניהם (פוליטיים, מקרו כלכליים וכיוצא בזה); (ii) מגבלות כמותיות בדבר החשיפה לאשראי כאמור; וכן (iii) פירוט מקדמי הביטחון (או טווחים של מקדמי ביטחון) אשר ישמשו לקבלת החלטות אשראי - על מקדמים אלו לייצג גישה שמרנית במיוחד.
- ה. מעקב ופיקוח אחר גורמי סיכון מדינה צריכים לכלול (i) אפשרות לכשל של צד נגדי לעסקה, השייך למגזר הפרטי באותה מדינה, הנובע מגורמי כלכלה ספציפיים לאותה מדינה ו- (ii) הערכת יכולת האכיפה של הסכמי הלוואה, והערכת העיתוי והיכולת לממש בטוחות, תחת המסגרת המשפטית באותה מדינה. הגורם האחראי על תחום זה, כולל אנשי מקצוע המתמחים בנושאים הייחודיים האלו.

עיקרון מספר 3: תאגיד בנקאי יזהה וינהל את סיכוני האשראי הגלומים בכל המוצרים והפעילויות שלו. על התאגיד הבנקאי לוודא כי הסיכונים במוצרים חדשים ובפעילויות חדשות כפופים לנהלים ולבקורות נאותים, קודם להשקתם או להיווצרותם. כמו כן, יש לוודא כי מוצרים ופעילויות חדשים מאושרים מראש על ידי הדירקטוריון, או על ידי ועדה מתאימה מטעמו, כמפורט בסעיף 16 להוראה מספר 310.

21. תהליך ניהול סיכוני אשראי אפקטיבי מתבסס על זיהוי וניתוח סיכונים קיימים ואפשריים, הגלומים בכל מוצר או פעילות. לפיכך, חשוב שתאגיד בנקאי יזהה את כל סיכוני האשראי הגלומים במוצרים שהוא מציע, ובפעילויות בהן הוא מעורב. זיהוי כזה הוא תוצאה של סקירה זהירה של מאפייני סיכוני האשראי הקיימים והאפשריים במוצרים או בפעילויות.
22. תאגיד בנקאי נדרש להבין היטב את סיכוני האשראי הגלומים בפעילויות אשראי מורכבות (לדוגמה: הלוואות למגזרים עסקיים מסוימים, איגוח נכסים, פעילות באופציות שכותב הלקוח, נגזרי אשראי ו-CLN (שטרות צמודי אשראי - credit-linked notes)). הבנה זו חשובה במיוחד, היות שסיכוני האשראי המעורבים, על אף שאינם חדשים למערכת הבנקאות, עלולים להיות פחות מובנים מאליהם, ולכן דורשים ניתוחים מעמיקים יותר ביחס לניתוח הסיכון של רוב פעילויות האשראי המסורתיות. למרות שפעילויות אשראי מורכבות עשויות לדרוש גם נהלים ובקורות ייחודיים המותאמים להם, יש להחיל עליהן את העקרונות הבסיסיים של ניהול סיכון האשראי.
23. יוזמות חדשות דורשות תכנון מפורט והשגחה קפדנית על מנת להבטיח שהסיכונים מזוהים ומנוהלים כהלכה. תאגיד בנקאי צריך לוודא כי הסיכונים הגלומים במוצרים ובפעילויות חדשים כפופים לנהלים ולבקורות הולמים, לפני השקתם של אותם מוצרים, או תחילתן של אותן הפעילויות. כל פעילות מהותית חדשה תאושר מראש על ידי הדירקטוריון, או על ידי ועדה מתאימה מטעמו.
24. ההנהלה הבכירה אחראית לכך שהעובדים המעורבים בכל פעילות שיש בה סיכון אשראי של צד נגדי לעסקה, בין אם קיימת או חדשה, בסיסית או מורכבת, יהיו בעלי כשירות מלאה לביצוע הפעילות ברמה הגבוהה ביותר, ובהתאם למדיניות ולנהלים של התאגיד הבנקאי.

חלק ב' - התנהלות במסגרת תהליך אישור אשראי נאות:

עיקרון מספר 4: תאגיד בנקאי חייב לפעול על פי קריטריונים נאותים ומוגדרים היטב לאישור אשראי. קריטריונים אלו צריכים לכלול הנחיות ברורות לגבי שוק היעד, והבנה יסודית של הלווה או של הצד הנגדי לעסקה, כמו גם של מטרת האשראי, מבנה האשראי ומקורות ההחזר שלו.

25. קביעת קריטריונים נאותים ומוגדרים היטב לאישור אשראי חיונית להבטחת פעילות אשראי תקינה. הקריטריונים צריכים לקבוע למי ראוי להעמיד אשראי, באיזה היקף, אלו מכשירי אשראי זמינים, ותחת אלו תנאים יאושר האשראי. מרגע שקבע התאגיד הבנקאי קריטריונים לאישור אשראי, עליו לקבל את כל המידע הנדרש לקבלת החלטות אשראי, בהתאם לאותם קריטריונים. מידע זה ישמש גם לדירוג האשראי הפנימי של התאגיד הבנקאי.

26. תאגיד בנקאי יאסוף מספיק מידע, שיאפשר לו לבצע הערכה מקיפה של הסיכון האמיתי של הלווה, או של הצד הנגדי לעסקה. בין היתר, על תאגיד בנקאי לבסס את הערכת הסיכון על נתונים כספיים מעודכנים (כמפורט בסעיף 27א. להלן) של הלווה, לרבות, היכן שרלוונטי, של חברות קשורות, בעל השליטה, ערבים מהותיים וכדומה. בהתאם לסוג חשיפת האשראי ולניסיון שנצבר עם אותו לווה, או צד נגדי, להלן הגורמים בהם יש להתחשב באישור האשראי, תוך תיעוד מתאים:

- א. מטרת האשראי ומקורות הפירעון;
- ב. הסיכון הנוכחי של הלווה, או של הצד הנגדי לעסקה, ושל ביטחונות (כאשר רלוונטי), והרגישות שלהם להתפתחויות כלכליות ולהתפתחויות בשווקים רלוונטיים;
- ג. ההיסטוריה של הלווה בקשר לפירעון אשראי, והערכת כושר החזר הנוכחי שלו, בין היתר, בהתבסס על תחזית תזרים מזומנים, תחת תרחישים שונים. במקרה הצורך, תאגיד בנקאי יבצע מבחני רגישות לפרמטרים שונים בעת העמדת האשראי, לצורך בחינת רגישות הלווה ו/או הביטחונות להתפתחויות כלכליות;
- ד. באשראי לעסקים - המומחיות העסקית של הלווה, מצב ענף המשק לו שייך הלווה, ומעמדו של הלווה בתוך אותו ענף משק;
- ה. תנאי האשראי המוצעים, כולל התניות פיננסיות שנועדו למנוע הידרדרות ברמת הסיכון של הלווה; וכן

ו. כאשר רלוונטי, הכשירות והאפשרות לממש ביטחונות או לחלט ערבויות תחת תרחישים שונים, ובכלל זה התייחסות ליכולת האכיפה של ההסדרים הקבועים בהקשר זה. בנוסף, באישור אשראי ללווים, או לצדדים נגדיים לעסקה יש להתייחס גם ליושרה ולמוניטין של הלווה, או של הצד הנגדי לעסקה, וכן ליכולתו המשפטית לעמוד בהתחייבויותיו.

27. תאגיד בנקאי נדרש להבין למי הוא מעמיד אשראי. לכן, לפני אישור אשראי, התאגיד הבנקאי חייב להכיר את הלווה, או את הצד הנגדי לעסקה, ולהיות בטוח שהוא מתקשר עם יחיד, או עם ארגון, בעל מוניטין מבוסס ובעל יכולת פירעון אשראי נאותה. בפרט, יש לקבוע מדיניות ברורה למניעת התקשרות עם יחידים המעורבים בפעילות הונאה או בעבירות אחרות. ניתן לבצע זאת במגוון דרכים, כולל: בקשת המלצות, שימוש במאגרי מידע שהוקמו על פי דין, ובחינה של מנהלי הארגונים ובקשת המלצות לגבי אישיותם ומצבם הכספי. תאגיד בנקאי לא יאשר אשראי רק משום שהלווה, או הצד הנגדי לעסקה, מוכר לו, או ניתפס כבעל מוניטין מבוסס.

27. בעת אישור אשראי לתאגיד, יידרש התאגיד הבנקאי להתבסס, בין היתר, על נתונים כספיים מעודכנים. נתונים אלו יכללו דוחות כספיים מעודכנים ונתונים כספיים נוספים ממקורות אחרים, ככל שנדרש. הסכם האשראי יכלול דרישה לפיה הלווה ימסור לתאגיד הבנקאי את הדוח הכספי שלו מיד לאחר יום חתימתו.

לעניין זה, "דוח כספי" – דוח כספי הנערך במתכונת שנקבעה על פי דין או על פי כללי חשבונאות מקובלים. הדוח יחשב כמעודכן אם עומד במועד שנקבע לגביו על פי הדין החל על הלווה, ולעניין לווה בישראל שהוא תאגיד שאינו מדווח, הדוח יחשב כמעודכן אם הוגש עד תשעה חודשים ממועד הדוח הכספי.

האמור בסעיף זה חל גם על סניף של תאגיד בנקאי מחוץ לישראל.

27. למרות האמור לעיל, תאגיד בנקאי יהיה רשאי לאשר אשראי לתאגיד, גם אם אין בידיו דוח כספי, במקרים אלה, ובכפוף לבקורות ממצות לפי מהותיות העניין:

א. כאשר סך החבות נמוך מסך של מיליון ש"ח.

ב. כאשר סך כל החבות של הלווה מכוסה בביטחונות מהסוגים המוכרים כניכויים לפי סעיף 5 להוראה מספר 313;

ג. כאשר חבות הינה בצורת השקעה באגרות חוב, ניירות ערך מסחריים (commercial paper), או השתתפויות בסינדיקטים בינלאומיים של חברות ענק (הלוואה מעל 100 מיליון \$), והחלטה על ההשקעה מבוססת על דירוג הלווה על ידי אחת מחברות הדירוג (rating) שכשירותן לצורך מדידה והלימות הון הוכרה על ידי המפקח;

ד. בעת חידוש אשראי, לרבות מתן אשראי נוסף שאינו עולה על 25% מיתרת החבות של הלווה, רשאי התאגיד הבנקאי לאשר אשראי גם בהיעדר דוח כספי, בנסיבות הבאות ותוך תיעודן:

1. כאשר סיבה סבירה מונעת מלווה להגיש דוח כספי, לרבות בגין הסדרי אורכות עם רשויות המס, לתקופה של עד שישה חודשים והתקיימו תנאים אלה:

- (1) התאגיד הבנקאי קיבל אישור מרואה החשבון המבקר של הלווה שלא סיים את ביקורת הדוח הכספי תוך ציון המועד המשוער לסיום הביקורת;
- (2) במקום דוח כספי מעודכן, התאגיד הבנקאי קיבל דוח כספי לא מבוקר וכן מידע אחר, לרבות דוח מע"מ;

2. כאשר חבות הלווה עולה על 200 מיליון ש"ח לא ניתן ליישם את האמור בסעיף קטן 1 לעיל אלא בהתקיים נסיבות חריגות כגון: כאשר התאגיד הבנקאי סבור כי אי אישור האשראי צפוי לגרום לפגיעה מהותית בעסקי התאגיד הלווה. יישום האמור ייעשה בכפוף ל:

- (1) הצהרת הלווה כי לא חל שינוי מהותי לרעה בנתוני הרווח השנתי וההון העצמי למועד הדוח הכספי שטרם הוגש, וזאת בהשוואה לדוח הכספי המבוקר האחרון. להצהרה תצורף חוות דעת רואה החשבון המבקר על דרך השלילה (Negative Assurance).

(2) אישור מנהל הסיכונים;

(3) דיווח האמור במסמך הסיכונים של התאגיד הבנקאי.

- ה. חביונות של חייבים שנרכשו בעסקאות של ניכיון חייבים (Factoring) ואשר מתקיימים לגביהן כל התנאים הבאים :
1. סך החבות אינו עולה על 10 מיליון ש"ח ;
  2. העסקה מתאימה לטיפול חשבונאי של רכישת/מכירת חוב ;
  3. החוב של החייב נוצר כתוצאה מעסקת מכירה או אגב שירות שאינו פיננסי ונרכש על ידי התאגיד הבנקאי במסגרת עסקת ניכיון חייבים, כאשר חברת ביטוח התחייבה לשאת בסיכון האשראי בגין החוב, ובתנאי : (1) חברת הביטוח כפופה להוראות הממונה על שוק ההון, הביטוח והחיסכון או כפופה להוראות רשות מפקחת במדינה זרה, ובלבד שהמדינה חברה ב-OECD ומדורגת בדירוג A- או בדירוג עדיף מזה. (2) לחברת הביטוח דירוג מקומי AA- לפחות (או Aa3 מחברת Moody's), שיעודכן לפחות אחת לשנה.
  4. אין לתאגיד הבנקאי קשר ישיר עם החייב או אין ביכולתו להשיג דוח כספי מעודכן שלו ; על התאגיד הבנקאי לתעד בתיק הלווה את הסיבות להעדר דוח כספי מעודכן, המבססות את האמור לעיל ;
- 27ג. זאת ועוד, בעת אישור אשראי לתאגיד בסכום מהותי יידרש התאגיד הבנקאי להתבסס גם על נתונים כספיים חצי שנתיים לתקופה המסתיימת ביום 30 לחודש יוני, בתוך שלושה חודשים מתום התקופה, כמפורט להלן :
- א. כאשר סך החבות גבוה מ- 50 מיליון ש"ח ידרוש התאגיד הבנקאי נתונים כספיים חצי שנתיים בחתימת הנהלת התאגיד ובמתכונת שיקבע התאגיד הבנקאי בהתאם למדיניות הסיכונים שלו ;
  - ב. כאשר סך החבות גבוה מ- 200 מיליון ש"ח ידרוש התאגיד הבנקאי נתונים כספיים חצי שנתיים בחתימת הנהלת התאגיד ובמתכונת דוח כספי חצי שנתי ;
- סעיף זה לא יחול בעת אישור אשראי לתאגיד שהוא חלק מקבוצה בנקאית בחו"ל, שאינו נדרש לפרסם דוחות כספיים חצי שנתיים על פי הדין החל עליו ;
- 27ד. בעת אישור אשראי לתאגיד בסכום העולה על 50 מיליון ש"ח, תאגיד בנקאי יביא בחשבון, בין היתר, את המידע הבא :
- א. מידע על אשראי שנטל בעל השליטה בתאגיד הלווה למימון רכישת מניות השליטה בתאגיד, או על אשראי שכנגדו שועבדו 5% או יותר ממניות אלה (בפרט : זהות המממן, מועדי הפירעון, תכניות לחלוקת דיבידנד והתניות הקשורות לתאגיד הלווה או לשווי ניירות הערך).
  - ב. מידע על התנהלות בעל השליטה במצבים בהם הוא או תאגיד בשליטתו נקלעו להליך חדלות פירעון, כגון פשיטת רגל, פירוק או הסדר נושים, וכן מידע על הליכים שבמסגרתם הוטלה על בעל השליטה אחריות אישית בידי בית משפט או גוף רגולטורי בקשר עם אירוע עסקי של תאגיד (לרבות קביעה בדבר הפרת חובות אמונים או זהירות של בעל השליטה, לרבות בהליכים שנסיימו בפשרה).
- 27ה. על אף האמור בסעיף זה, רשאי התאגיד הבנקאי במקרים חריגים להימנע מנקיטת צעדים ככל שנדרש על פי נהליו בשל היעדר נתונים כספיים מעודכנים ובלבד שהאמור יהיה לתקופה קצובה, בכפוף לאישור מנהל הסיכונים ולדיווח האמור במסמך הסיכונים.

28. תאגיד בנקאי ייקבע נהלים לזיהוי מצבים בהם, בהתייחסות לאשראי, צריך לסווג קבוצה של חייבים כקבוצת לוויים שקיים קשר ביניהם, או אפילו כלוה. המגבלות וההגדרות הקיימות בהוראה מספר 313 אינן ממצות את הנושא, ותאגיד בנקאי ירחיב אותן בהתאם לאופי פעילותו והרכב תיק האשראי שלו. בכלל זה, קשר בין חשיפות אשראי שקיימת תלות כלכלית הדדית ביניהם, כולל תאגידים ויחידים, בין אם מדובר בגופים בבעלות משותפת, או בשליטה או בקשר חזק אחר (למשל, ניהול משותף, קשרים משפחתיים). תאגיד בנקאי ימדוד גם את חשיפתו הכוללת ללווה, או לצד נגדי, בפעילויות שונות לרוחב התאגיד הבנקאי.
29. לעיתים תאגיד בנקאי משתתף בהלוואות עם נותני אשראי אחרים (הלוואות סינדיקציה, הלוואות קונסורציום, המחאות (assignments) או סידור דומה אחר). לעיתים, יש בעסקאות אלו הסתמכות מופרזת על ניתוח סיכון האשראי שעורך החתם המוביל, או שנערך על ידי גוף חיצוני במסגרת דירוג אשראי מסחרי. כל משתתף בהלוואות מסוג זה נדרש לערוך בעצמו הערכה יסודית בלתי תלויה של העסקה ושל הסיכונים הכרוכים בה טרם מתן התחייבות להעמיד כספים כלשהם. עליו ליישם אותם סטנדרטים זהירים, הערכות אשראי, קריטריונים לאישור ומגבלות פנימיות שהיו מיושמים אילו התאגיד הבנקאי הרוכש היה יוזם בעצמו את ההלוואה, וכן יקבע את התשואה הנדרשת בהתאם, באופן דומה לניתוח של הלוואות שהוא מעמיד באופן ישיר.
- לשם ביצוע האמור, הנהלים של התאגיד הבנקאי יבטיחו, לכל הפחות, דרישות בדבר:
- א. השגת מידע רלוונטי מלא לצורך ניתוח אשראי, הן לפני רכישת ההשתתפות והן לאחר מכן, וניתוחו באופן בלתי תלוי ועל בסיס תקופתי;
  - ב. קבלת עותקים מהמלווה הראשי/המארגן של כל המסמכים של הלוואות שהוצעו והוענקו, חוות דעת משפטיות, פוליסות ביטוח (title insurance policies), ומסמכים רלוונטיים אחרים;
  - ג. ניטור קפדני אחר ביצועי הלווה לכל אורך חיי ההלוואה.
30. פעילות אשראי כרוכה בנטילת סיכונים ובהפקת רווחים. תאגיד בנקאי צריך להגדיר את הקשר הנדרש בין סיכון לתשואה בכל אשראי, וכן את יעד התשואה הכוללת לתיק האשראי. במסגרת השיקולים לאישור אשראי, ולקביעת תנאיו, תאגיד בנקאי צריך לייחס חשיבות עליונה לסיכונים אל מול התשואות הצפויות, בהתחשב במחיר האשראי (ריבית) ובגורמים נוספים (בטוחות, התניות פיננסיות וכדומה). הערכת הסיכון תתבצע גם בהתחשב בהשפעות של תרחישים שליליים אפשריים, ואף תרחישי קיצון, על הלווה, או הצד הנגדי לעסקה. בעיה מוכרת בעולם הבנקאות היא הנטייה לתמחר בחסר אשראי, או מכלול יחסים עם לווה, וכתוצאה מכך לא לקבל תגמול נאות על הסיכון שנלקח.
31. במסגרת השיקולים אם להעמיד אשראי, תאגיד בנקאי יתחשב בהפרשות להפסדי אשראי שיבצע כנגד הפסדים צפויים מאותו אשראי, ובהון שירתק לצורך ספיגת הפסדים לא צפויים מאותו אשראי. תאגיד בנקאי יתחשב בגורמים אלו גם בתהליך ניהול הסיכונים של התיק בכללותו.
32. תאגיד בנקאי יכול להפחית סיכונים אשראי (בין אם זוהו ובין אם לא) באמצעות ביטחונות וערבויות, וכן באמצעות קביעת מבנה עסקה מתאים. יחד עם זאת, אישור העסקאות צריך

להתבסס בראש ובראשונה על כושר החזר של הלווה. ביטחונות אינם מהווים תחליף לבחינה מקיפה של הלווה או הצד הנגדי לעסקה, והם אינם יכולים לפצות על מחסור במידע. תאגיד בנקאי צריך לקחת בחשבון שפעולות גביה (כגון כינוס נכסים) עלולות למחוק את הרווח מהעסקה. בנוסף, תאגיד בנקאי צריך לזכור שערך הביטחון עלול להיפגע משמעותית מאותם גורמים שפגעו בכושר החזר של האשראי. תאגיד בנקאי יגבש מדיניות בנוגע להסתמכות על סוגים שונים של ביטחונות, יקבע נהלים למדידת אותם ביטחונות באופן שוטף, ויקיים תהליך המבטיח כי ניתן יהיה לממש את הביטחון במידת הצורך, מבחינה משפטית ותפעולית. תאגיד בנקאי יעריך את מידת כיסוי הסיכון הנובע מערבויות שהועמדו לטובתו, בהתחשב ביכולת החזר של הערב, ובמצבו המשפטי. תאגיד בנקאי ינקוט גישה זהירה בנוגע להסתמכות על תמיכה מרומזת של צד שלישי, כדוגמת המדינה.

32. א. במסגרת השיקולים המפורטים בסעיף 32 לעיל, תאגיד בנקאי המחזיק בשעבוד ראשון על נכס ייקח בחשבון את ההשלכות הנובעות מזכותו של הלווה לשעבד את הנכס בשעבוד נוסף נחות בדרגתו לטובת נושה אחר, אלא אם כן לתאגיד הבנקאי נימוקים סבירים לסרב לשעבוד נוסף; זאת, בהתאם לסעיף 7ח(א) לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981 (להלן - חוק הבנקאות (שירות ללקוח)). זאת ועוד, על התאגיד הבנקאי לקחת בחשבון את ההשלכות הנובעות מאפשרות מימוש השעבוד בידי הנושה האחר, שכן בהתאם לסעיף 7ח(ב) לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), במקרה בו שעבד הלווה נכס בשעבוד נוסף לטובת נושה אחר, חל על התאגיד הבנקאי איסור לסרב לבקשת נושה אחר לממש את השעבוד הנוסף, אלא מטעמים סבירים;

33. "הסכמי קיזוז" (Netting Agreement) הם אמצעי חשוב להפחתת סיכוני אשראי, במיוחד בעסקאות בין בנקאיות. על מנת שמנגנון מסוג זה יהיה יעיל, ההסכמים צריכים להיות מבוססים וניתנים לאכיפה משפטית.

34. כאשר מתקיים, או עשוי להתקיים פוטנציאל לניגוד עניינים בתוך התאגיד הבנקאי, על הדירקטוריון לקבוע מנגנוני הפרדה בין הפעילויות של התאגיד הבנקאי, כאמור בסעיף 16(ב) להוראה מספר 301, ועל ההנהלה לקבוע נהלים להעברת מידע, ולהימנעות מהעברת מידע בתוך התאגיד הבנקאי. נהלים אלו יבטיחו, בין היתר, שתאגיד בנקאי לא ימנע מלקבל את כל המידע הרלוונטי מהלווה.

עיקרון מספר 5: תאגיד בנקאי יקבע מגבלות אשראי כוללות ברמת הלווים, ברמת צד נגדי וברמת מספר לוויים שקיים ביניהם קשר. המגבלות יתייחסו לסוגים שונים של חשיפות מאזניות וחוף מאזניות, בתיק הבנקאי ובתיק למסחר (ולא רק לאלו המטופלים בהוראה מספר 313). המגבלות ביחס לסוגי חשיפה שונים ייקבעו כך שיהיה להן ערך מוסף, והן תהיינה ברות השוואה.

35. חלק חשוב בניהול סיכון האשראי הוא קביעת מגבלות לחשיפה לצד נגדי בודד ולקבוצה של צדדים נגדיים שקיים קשר ביניהם. לעיתים קרובות, מגבלות אלה מבוססות בחלקן על דירוג אשראי פנימי שמוקצה ללווה או לצד נגדי לעסקה, כך שלגבי צד נגדי לעסקה, שנקבע לו דירוג טוב יותר, נקבעת מגבלת חשיפה אפשרית גבוהה יותר. תאגיד בנקאי נדרש לקבוע מגבלות גם לגבי ענפי משק, אזורים גיאוגרפיים, מוצרים ספציפיים וגורמי סיכון משותפים אחרים.

- בין גורמי הסיכון המשותפים, יתייחס התאגיד הבנקאי לפעילותו בחו"ל, ויקבע לגביה מגבלה, או מערכת מגבלות.
36. תאגיד בנקאי יקבע מגבלות חשיפה לגבי כל הפעילויות שלו, הכרוכות בסיכון אשראי. מגבלות אלה מסייעות לתאגיד הבנקאי לגוון בצורה נאותה את פעילות מתן האשראי. כאמור לעיל, חלק ניכר מחשיפות האשראי של תאגידים בנקאיים מסוימים נובעות מפעילויות או מכשירים בתיק למסחר ומפעולות חוץ מאזניות. מגבלות על עסקאות אלה אפקטיביות במיוחד לצורך ניהול פרופיל סיכון האשראי הכולל של התאגיד הבנקאי וניהול סיכון אשראי של צד נגדי. על מנת להיות אפקטיביות, המגבלות יהיו מחייבות (למעט, אולי, חריגים יוצאי דופן) ולא מושפעות מבקשות ספציפיות של לקוחות.
37. לצורך קביעה של מגבלות בעלות משמעות, הגבלת הפעילות הכוללת עם צד נגדי, והגבלת החשיפה כלפיו, נדרשת מדידה אפקטיבית של החשיפות האפשריות העתידיות. מגבלות אלו צריכות להתבסס על מדידות ברות השוואה של חשיפות הנובעות מכל סוגי הפעילויות השונים של התאגיד הבנקאי (מאזניות וחוף מאזניות).
38. בקביעת מגבלות ובתהליכי מעקב ופיקוח אחר סיכון האשראי, תאגיד בנקאי יתייחס גם לתוצאות מבחני קיצון. מבחני קיצון אלו צריכים לשקלל את מחזוריות העסקים, שינויים טכנולוגיים, שינויים בבעלות, תנודות בשיעור הריבית ובפרמטרים נוספים ומצבי נזילות אפשריים.
39. תאגיד בנקאי יקבע את מגבלות האשראי שלו, בין היתר, בהתאם לסיכונים הקשורים ביכולת לסגור פוזיציות תוך זמן קצר, במצב בו הצד הנגדי נקלע לכשל. כאשר תאגיד בנקאי חשוף לצד נגדי באמצעות מספר עסקאות, סביר שהחשיפה האפשרית שלו לאותו צד נגדי תשתנה משמעותית לאורך הזמן, ובאופן לא רציף, בהתאם לתקופות לפירעון של אותן עסקאות. לכן, תאגיד בנקאי יחשב חשיפות עתידיות אפשריות על פני מספר טווחי זמן. המגבלות צריכות לקחת בחשבון גם תרחיש של פשיטת רגל, הקפאת הליכים וכדומה של הצד הנגדי, בעיקר לגבי חשיפות לא מובטחות.

עיקרון מספר 6: תאגיד בנקאי יקיים תהליך ברור ומבוסס לאישור אשראי חדש, כמו גם לשינוי, לאישור מחדש, ולמיחזור אשראי קיים.

40. עובדים רבים של התאגיד הבנקאי מעורבים בתהליך העמדת האשראי. בכלל זה עובדים ביחידה העסקית, עובדים העוסקים בניחוח האשראי, ועובדים האחראים לאישור האשראי. בנוסף, צד נגדי מסוים יכול לפעול מול גורמים שונים בתאגיד הבנקאי, לקבלת מכשירי אשראי שונים. תאגיד בנקאי רשאי לקבוע את תחומי האחריות של העובדים בתהליך מתן האשראי בדרכים שונות. עם זאת, על מנת להבטיח קבלת החלטות אשראי נאותות, על תהליך העמדת האשראי להתבסס על תיאום בין כל העובדים העוסקים בו.
41. במטרה לשמר תיק אשראי איכותי, תאגיד בנקאי יקיים תהליך רשמי מחייב להערכת הסיכון הגלום בעסקה ולאישורה, לצורך העמדת האשראי. אישור האשראי צריך להתבצע בהתאם להנחיות כתובות, ולפי מדרג הסמכויות שנקבע. נדרש נתיב ביקורת ברור המתעד את תהליך האישור ומוכיח ציות להנחיות, מפרט את השיקולים העיקריים שהוצגו (בעד ונגד), ומזהה באופן אישי את העובדים שהיו מעורבים בתהליך, ואת העובדים ו/או הוועדה/ות שקיבלו את

החלטות האשראי. התאגיד הבנקאי ישקול הקמת צוותי מומחים, לניתוח ואישור אשראי הקשור לקווי מוצרים משמעותיים, לסוגים של מכשירי אשראי ולמגזרים תעשייתיים או גיאוגרפיים. תאגיד בנקאי ישקיע את המשאבים הנדרשים בתהליך קבלת החלטות אשראי, על מנת שיוכל לבסס החלטות אשראי בהתאם לאסטרטגיה שלו, תוך עמידה בלחצים תחרותיים בנוגע לעיתוי, לתמחור, ולמבנה העסקה.

42. כל בקשת אשראי צריכה להתבסס על ניתוח מעמיק, שנערך על ידי גורם בעל מומחיות הולמת לגודל ולמורכבות העסקה. כאשר רלוונטי, ניתוח בקשת האשראי יכלול בדיקה של השפעת אישור הבקשה על איתנותו הפיננסית של הלווה, ועל תיק האשראי של התאגיד הבנקאי בכללותו. תהליך הערכה אפקטיבי כולל דרישות מינימום לגבי המידע עליו מתבסס הניתוח. תאגיד בנקאי יפעל על פי מדיניות כתובה וברורה בדבר המידע והמסמכים הדרושים לצורך אישור אשראי חדש, חידוש אשראי קיים, ו/או שינוי תנאים של אשראי שאושר בעבר. המידע שמתקבל מהווה בסיס לכל דירוג אשר נקבע לאשראי, או הערכה פנימית אחרת. לכן, לצורך הפעלת שיקול דעת הולם בתהליך קבלת החלטות אשראי, התאגיד הבנקאי נדרש לוודא שהמידע שלם ומדויק.

43. תאגיד בנקאי חייב לפתח צוות אנשי אשראי בעלי ניסיון, ידע ורקע מתאימים, על מנת שיוכלו להפעיל שיקול דעת בהתאם לאסטרטגיה ולמדיניות שנקבעו לצורך הערכה, אישור וניהול של סיכונים אשראי. תהליך אישור האשראי של תאגיד בנקאי כולל הגדרת אחריות לגבי החלטות אשראי שמתקבלות, וקובע מדרג סמכויות ברור ומוחלט לאישור אשראי ולשינוי בתנאי האשראי. תאגיד בנקאי יכול לשלב בין סמכויות אשראי אישיות או משותפות (למשל, "חתימה כפולה"), לבין סמכויות אשראי הניתנות לוועדה, הכל תלוי באופי ובהיקף האשראי. מדרג הסמכויות ייקבע בהתאם למומחיות של הגורמים המעורבים בתהליך. לעניין זה – "סמכות אשראי אישית" תתאפשר בהתקיים אחד מאלה: (א) מתבססת, בין היתר, על ניתוח אשראי שנערך על ידי גורם בעל מומחיות שאינו בעל הסמכות, ובאישור חשיפות אשראי מהותיות תתבסס גם על חוות דעת כתובה של מנהל הסיכונים כאמור בסעיף 44 להלן; (ב) היקף האשראי שהועמד בסמכות אישית אינו עולה על 1 מיליון ש"ח. מובהר בזאת כי העמדת אשראי על בסיס מודל חיתום אוטומטי לא תיחשב כהפעלה של "סמכות אשראי אישית".

44. על מנת להבטיח שהחלטות אשראי מתקבלות בהתאם למדיניות שקבע התאגיד הבנקאי, ועל בסיס הערכות סיכון מתוקפות, על מנהל הסיכונים הראשי להיות מעורב בהליך אישור חשיפות אשראי שהן מהותיות לתאגיד הבנקאי. בהתאם לכך, על בעל הסמכות לאישור האשראי להתייחס, במסגרת תהליך אישור חשיפת אשראי מהותית, לחוות דעת כתובה, שתיערך על ידי פונקציית ניהול הסיכונים של התאגיד הבנקאי. חוות דעת זו תתייחס לבקשת האשראי ולדירוג האשראי, תוך ביצוע ניתוח עצמאי של העסקה, ותאתגר לפי העניין את שיקול הדעת שמפעיל הגורם העסקי.

לתאגיד בנקאי יהיה נוהל לטיפול במקרים של אי הסכמה בין הגורם העסקי ופונקציית ניהול הסיכונים לגבי אישור חשיפת אשראי מהותית.

לעניין סעיף זה, "חשיפת אשראי מהותית" היא חשיפה בהיקף של 50 מיליון ש"ח, או יותר, או 1% מהון רובד 1 של התאגיד הבנקאי - לפי הנמוך ביניהם, וכן חשיפות אחרות שקבע דירקטוריון התאגיד הבנקאי, בהתאם להיקף תיק האשראי ומורכבותו. על אף האמור לעיל,

רשאי התאגיד הבנקאי לקבוע כי סף המהותיות יעמוד על 25 מיליון ש"ח גם אם סף זה גבוה מ-1% מהון רובד 1.

עיקרון מספר 7: כל אשראי שמעמיד תאגיד בנקאי חייב להתבצע בתנאי שוק, ובהתאם למדיניות ולתהליכים המקובלים. בפרט, על מנת למנוע ניצול לרעה ולטפל בניגודי עניינים, אשראי לאנשים קשורים חייב באישור מיוחד, ויהיה נתון למעקב בתשומת לב מיוחדת, על מנת לשלוט או להפחית את הסיכון של העמדת הלוואות כאמור.

45. אשראי שמעמיד תאגיד בנקאי צריך לעמוד בקריטריונים, ולהתבצע בהתאם לתהליכים, כמתואר לעיל. הקריטריונים והתהליכים האלו מייצרים מערכת של איזונים ובלמים, המקדמת קבלת החלטות אשראי מבוססות. לכן, חברי הדירקטוריון, חברי ההנהלה הבכירה וגורמים אחרים בעלי השפעה (כגון בעלי מניות) לא ינסו לעקוף את תהליכי אישור האשראי והבקרה עליהם, שנקבעו בתאגיד הבנקאי (בהקשר זה ראה גם סעיף 31 וסעיפים 55-57 בהוראה מספר 301, אשר עוסקים בניגוד עניינים).

46. שימוש אפשרי לרעה קיים בפעילות אשראי שלא בתנאי שוק (למשל, ביחס לתקופה, לשיעורי ריבית, לדרישת בטוחות, וכדומה), שניתן לאנשים קשורים (כהגדרתם בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 312 בנושא "עסקי תאגיד בנקאי עם אנשים קשורים", להלן - "הוראה מספר 312"), בין אם הם תאגידים ובין אם הם אנשים פרטיים². לכן, האשראי שמאשר תאגיד בנקאי לגורמים אלה יתבצע בתנאי שוק, ויהיה כפוף לבקרה נאותה. האחריות על קביעת הנחיות בנושא זה מוטלת על הדירקטוריון, כאמור בסעיף 16(א) להוראה מספר 301. תאגיד בנקאי יישם בקרות אלו, בין היתר, באמצעות דרישה שתנאי האשראי לא יהיו עדיפים על אשראי שניתן בנסיבות דומות ללווים שאינם אנשים קשורים. שיטות בקרה אפשריות נוספות יכולות להיות קביעת מגבלות ברורות ומוחלטות לאשראי מסוג זה, מעבר למגבלות הקבועות בהוראה מספר 312, וגילוי לציבור על תנאי האשראי שאושרו לאנשים קשורים. הקריטריונים למתן אשראי בתאגיד בנקאי לא יהיו שונים ביחס ליחידים או לחברות קשורים.

47. תאגיד בנקאי ימנע מאנשים קשורים וממקורביהם השפעה על יצירת החשיפה וניהולה. עסקאות מהותיות עם אנשים קשורים (כולל מחילה על חוב), לכל הפחות בהתאם לאמור בסעיף 7(א) להוראה מספר 312, מחייבות אישור של ועדת הביקורת או של הוועדה לעסקאות עם אנשים קשורים של הדירקטוריון, מעבר לאישור האשראי הרגיל. עסקאות עם אנשים קשורים ידווחו לפיקוח על הבנקים, בהתאם להוראה מספר 312. חריגות מכללי המדיניות, התהליכים והמגבלות ידווחו לגורם המתאים בהנהלה הבכירה ולועדת הביקורת או לוועדה לעסקאות עם אנשים קשורים של הדירקטוריון, לצורך ביצוע פעולות בעיתוי המתאים.

² עסקה שנעשתה במהלך העסקים הרגיל, ובשיעור שאינו עולה על השיעור שנקבע לעניין זה בהסכם עבודה קיבוצי או בהסדר קיבוצי החל על עובדי התאגיד הבנקאי, בין התאגיד הבנקאי לבין איש קשור שהוא עובד התאגיד הבנקאי, לא תיחשב "שימוש לרעה".

חלק ג' - שימור תהליכים נאותים לתפעול אשראי, מדידה, מעקב ופיקוח:

עיקרון מספר 8: תאגיד בנקאי יקיים מערכת לתפעול השוטף של סיכוני האשראי במגוון התיקים.

48. תפעול איכותי של אשראי הוא יסוד הכרחי לשמירת יציבותו של תאגיד בנקאי. לאחר שאושר האשראי, האחריות לכך שהוא מטופל כיאות מוטלת על היחידה העסקית, לעיתים בשילוב עם יחידת תמיכה לתפעול האשראי. במסגרת זו, נדרש עדכון תיק הלווה, קבלת נתונים כספיים מעודכנים (ראה גם עיקרון מספר 4 להוראה זו), שליחת הודעות בנוגע לחידושי אשראי, הכנת מסמכים שונים, כגון הסכם הלוואה וכדומה.
49. בשל מגוון המטלות הכרוכות בתפעול האשראי, יכול תאגיד בנקאי לתכנן את המבנה הארגוני במספר דרכים, בהתאם לגודלו ולרמת התחכום של פעילותו. בתאגיד בנקאי גדול, האחריות על רכיבים שונים של תפעול האשראי מוטלת בדרך כלל על מחלקות שונות. בתאגיד בנקאי קטן, ניתן להסתפק במספר עובדים אשר יטפלו בתחומי תפעול אשראי שונים. כאשר עובדים מבצעים פעולות רגישות במסגרת תפעול האשראי, למשל שמירת מסמכים חשובים, ביצוע תשלומים, או הזנת מסגרות למערכות המחשב (פעילות back office), הם יהיו כפופים למנהלים, אשר אינם מעורבים בפעילות העסקית ובתהליך אישור האשראי.
- תאגיד בנקאי יקבע, באישור המפקח, את רמת ההפרדה הארגונית, לצורך עמידה בדרישה זו.
50. בפיתוח מנגנוני תפעול האשראי, יקפיד תאגיד בנקאי על:
- א. קיומו של מנגנון אפקטיבי המשרת בצורה מלאה את צרכי תפעול האשראי. בכלל זה: מעקב ופיקוח אחר מסמכים, תיעוד מפורט, מעקב אחר קיום הדרישות החוזיות ועמידה בהתניות פיננסיות, תפעול הבטוחות ועוד;
  - ב. דיוק ועדכניות המידע המוזן למערכות המידע הניהוליות;
  - ג. מדיניות לתיקוף מודלים;
  - ד. הפרדת תפקידים נאותה;
  - ה. נאותות הבקורות על כל הפעילויות במשרד אחורי; וכן
  - ו. ציות למדיניות ולנהלים שנקבעו, ולהוראות כל דין.
51. ההנהלה הבכירה של תאגיד בנקאי חייבת להכיר בחשיבות תהליכי מעקב, פיקוח ובקרה על סיכון האשראי, הכלולים בפעילות תפעול האשראי, ולשדר זאת לגורמים השונים בארגון, על מנת שהרכיבים השונים של תפעול האשראי יתפקדו כראוי.
52. תיק לווה עדכני צריך לספק לאיש האשראי, לוועדת האשראי, ולמבקרים הפנימיים והחיצוניים (ובכלל זה לפונקציית בקרת האשראי) את כל המידע הנחוץ על הלווה, או על הצד הנגדי, לצורך ניתוח האשראי לפני שהוא ניתן, ולמעקב והערכה שלו לאורך חייו. הדרישות לתיעוד המסמכים ישתנו בהתאם לסוג ההלוואה, סוג הלווה וסוג הביטחון.
- תיק לווה יכלול, בין היתר:
- א. זיהוי של הלווה העסקי, או מקצועו במקרה של לווה שאינו עסקי;
  - ב. תיעוד של מצבו הכלכלי הנוכחי ומצבו בעבר, ומצבן של חברות קשורות, בעל השליטה, ערבים מהותיים וכדומה כאשר רלוונטי;
  - ג. פירוט המטרות של ההלוואות שניתנו ללווה, מקור החזר, ותוכנית התשלומים;
  - ד. פירוט הביטחונות, ערכם ומקור ההערכה;

ה. כאשר רלוונטי, גורמים המפחיתים, או עשויים להפחית, את סיכון האשראי הנובע מחשיפת הלווה לשינויים בשער חליפין.

בנוסף, יכולו תיקי הלווים תיעוד מספק להחלטות שהתקבלו ולהיסטוריה של האשראי. בכלל זה, תיקי הלווים צריכים להכיל נתונים כספיים מעודכנים (כמפורט בסעיף 27א. לעיל), ניתוחים כספיים ותיעוד המבסס את הדירוג הפנימי שנקבע, מזכרים פנימיים, תכתובות, הערכות שווי ומסמכים הקשורים לביטחונות. גורמי הבקרה של התאגיד הבנקאי יפקחו על יישום האמור לעיל, ובפרט על שלמות תוכנם של תיקי הלווים ועל קיומם של כל מסמכי אישור האשראי ומסמכים חיוניים אחרים.

עיקרון מספר 9: תאגיד בנקאי חייב לקיים מערכת למעקב אחר מצבו של אשראי ספציפי, ובכלל זה קביעת נאותות הסיווג וההפרשות להפסדי אשראי.

53. תאגיד בנקאי יפתח ויישם תהליך מקיף ומערכות מידע, למעקב אחר מצבן של יתרות אשראי ספציפיות ושל לוויים, על פני מגוון התיקים שלו. תהליך זה צריך לכלול הגדרה של קריטריונים לזיהוי של אשראי ועסקאות אחרות שעלולים להתפתח לאשראי בעייתי, ולדיווח עליהם. זאת על מנת שיהיו כפופים למעקב ופיקוח תכוף יותר, ובמידת הצורך שיתבצעו לגביהם פעולות לחיזוק האשראי (למשל חיזוק ביטחונות), סיווג ו/או הפרשות להפסדי אשראי. היחידות העסקיות בתאגיד הבנקאי אחראיות לאיתור ולהצפת מידע בדבר הידרדרות במצב חוב, לעריכתו ולגיבוש המלצות על בסיסו. יחד עם זאת, האחראיות לסיווג אשראי ולקביעת הפרשות להפסדי אשראי תוטל על גורם בהנהלת התאגיד הבנקאי, שאינו אחראי לפעילות עסקית. הגורם האמור ינקוט, בין היתר, בהליכים עצמאיים משלימים לאיתור חובות שמצבם מידרדר, כהשלמה להליכי האיתור ביחידות העסקיות.

54. מערכת אפקטיבית למעקב ופיקוח אחר אשראי כוללת אמצעים שמטרתם:

- א. להבטיח הבנה של מצבו הכספי העדכני של הלווה, או הצד הנגדי לעסקה;
- ב. מעקב אחר העמידה בהתניות הפיננסיות הקיימות;
- ג. הערכה, היכן שניתן, של יחס כיסוי הביטחונות, בהתחשב במצב הנוכחי של הלווה ותהליכים לעדכון הערכות שווי ולהבטחת קיום ושלמות של מסמכים חיוניים;
- ד. זיהוי של פיגורים בתשלומים חוזיים שהגיע מועד פירעונם וסיווג בזמן של אשראי שעשוי להתפתח לבעייתי; וכן-
- ה. ניתוב ישיר ומהיר של בעיות לטיפול גורם ניהולי.

55. האחראיות למעקב ופיקוח אחר איכות האשראי תוטל על עובדים ספציפיים, ובכלל זה עליהם לוודא שמידע רלוונטי מועבר לגורמים האחראים על דירוג האשראי הפנימי. בנוסף, האחראיות על ביצוע מעקב שוטף אחר ביטחונות וערבויות, המהווים בטוחות לעסקה, תוטל על עובדים ספציפיים. מעקב ופיקוח זה מסייע לתאגיד הבנקאי בביצוע שינויים הכרחיים בהסכמים החוזיים, בשימור הפרשה הולמת להפסדי אשראי, וכן בבחינת הלימות ההון. במינוי אותם האחראים, תתחשב הנהלת התאגיד הבנקאי בניגודי עניינים אפשריים, במיוחד לגבי עובדים שנמדדים ומתוגמלים בהתאם להיקף האשראי, לאיכות התיק, לנתוני רווחיות לזמן קצר, וכדומה.

56. תאגיד בנקאי ינהל ויתעד רשימות מעקב (Watch Lists) של לווים ושל חובות עם תסמינים שליליים.

- א. ייקבעו קריטריונים ברורים לאותם תסמינים שליליים, ולגרעת לווים מרשימות המעקב, כגון: דירוג אשראי נמוך, פיגור בתשלום, חריגה ממסגרת אשראי, בקשה לפריסת חוב, בקשה לדחיית תשלומים, הרעה ביחסים הפיננסיים, גירעון בהון העצמי, חריגה מהתניה פיננסית, תזרים מזומנים שלילי מפעילות שוטפת, הפסד תפעולי וכיוצא בזה. מעבר לאותם קריטריונים, יכללו לווים ברשימות המעקב לפי שיקול הדעת של הגורם העסקי המטפל, ושל הגורם האחראי לסיווג חובות (כאמור בסעיף 53 לעיל), לרבות שיקולים הנוגעים להיעדר שיתוף פעולה מצד הלווה.
- ב. ברשימות המעקב יפורטו, בין היתר, חשיפת האשראי לאותם הלווים, מועד הכללתם ברשימה לראשונה, סיווג החוב, גורם מטפל, דירוג האשראי והתסמינים השליליים בגינם נכללו ברשימות המעקב.
- ג. הדיון ברשימות המעקב יתבצע לפחות אחת לרביע, לפני פרסום הדוחות הכספיים של הבנק. בכל רביע תתועד בדיקת רשימות המעקב, לצורך ביצוע הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים, כולל הנימוקים להחלטות שהתקבלו, לרבות החלטות בדבר אי סיווג והחלטות על הסרה מרשימות המעקב.

עיקרון מספר 10: תאגיד בנקאי יפתח מערכת פנימית לדירוג אשראי, ישתמש בה לצורך ניהול סיכון האשראי וייתקף אותה. מערכת הדירוג צריכה להתאים לאופי, לגודל ולמורכבות הפעילות של התאגיד הבנקאי (ראה גם הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314, בנושא "הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות").

57. דירוג אשראי הוא צעד הכרחי לניהול יעיל של סיכון אשראי, שכן מערכת הדירוג מאפשרת לתאגיד הבנקאי לקבל החלטות אשראי טובות.

- א. המערכת הפנימית לדירוג אשראי של תאגיד בנקאי מאפשרת לו להבחין בין רמות סיכון האשראי הגלומות בחשיפות אשראי שונות של התאגיד הבנקאי, לצורך מעקב אחר איכות של אשראי ספציפי, כמו גם של התיק בכללותו.
  - ב. מערכת הדירוג הפנימי מאפשרת להגדיר בצורה מדויקת יותר את מכלול המאפיינים של תיק האשראי, למדוד ריכוזיות בתיק האשראי, לזהות אשראי בעייתי ולבחון את נאותותן של הפרשות להפסד אשראי.
  - ג. מערכות דירוג פנימיות מפורטות ומתוחכמות יותר, בהן נעשה שימוש בעיקר בבנקים גדולים ברחבי העולם, יכולות לסייע גם בהקצאת ההון הפנימית, בתמחור האשראי, ובחישוב רווחיות מעסקאות ספציפיות, או ממכלול היחסים עם לווים.
  - ד. שימוש בדירוג פנימי מבטא בצורה רשמית את התייחסות התאגיד הבנקאי להערכת הסיכון בדיון הרלוונטי. דירוג האשראי מייצג את רמת הסיכון שקובע תאגיד בנקאי במקרה הנדון. רמת סיכון זו צריכה לקבל התייחסות בכל הפעולות הרלוונטיות של התאגיד הבנקאי: ניהול הסיכון, הצגה חשבונאית והלימות ההון.
58. ככלל, תאגיד בנקאי צריך לדרג את כל חשיפות האשראי שלו. במקרים חריגים, יכול תאגיד בנקאי לחרוג מכלל זה, ובתנאי שסך חשיפות האשראי שלא דורגו זניח.

59. על מנת לקבוע תהליך מוסדר של ניהול סיכון, גם בהתקיים לחצים תחרותיים, שיווקיים, אישיים וכדומה, תאגיד בנקאי:
- א. ישקיע את המשאבים הנדרשים לפיתוח ולתחזוקת מערכת דירוג איכותית, אשר משפיעה על האשראי בכל ההיבטים הרלוונטיים;
- ב. יכלול התייחסות משמעותית לדירוג בכל החלטת אשראי - בכלל זה: קביעת מדיניות אשראי ויעדי אשראי, הגדרת תיאבון סיכון וסיבולת סיכון (בין היתר, באמצעות קביעת מגבלות), אישורי אשראי פרטניים, תמחור אשראי, בחינת נאותות הסיווג וההפרשות להפסדי אשראי, הערכת נאותות הלימות ההון, דיונים אסטרטגיים, מדידת ביצועים, וכדומה.
- בהקשר זה, יודגש כי חובה שיתקיים קשר חזק (מתאם חיובי גבוה) בין דירוגי האשראי לבין הסיווגים המיוחסים לחובות - יש לשמור תיעוד המקשר בין מערכת הדירוג הפנימי לסיווגים שנקבעו בהוראות הדיווח לציבור.
60. מערכת דירוג פנימית מסווגת אשראי לקטגוריות דירוג שונות, המייצגות רמות שונות של סיכון אשראי. מערכת הדירוג הפנימי של תאגיד בנקאי תכלול עשר קטגוריות דירוג. בפיתוח מערכות הדירוג, תאגיד בנקאי חייב להחליט אם לדרג את סיכון הלווה או הצד הנגדי לעסקה, את הסיכון הגלום בעסקה הספציפית, או את שניהם.
61. דירוג פנימי מהווה כלי חשוב למעקב אחר סיכון האשראי, ולבקרה עליו. על מנת לסייע בזיהוי מוקדם של שינויים בפרופיל הסיכון, מערכת הדירוג הפנימית צריכה להגיב לסימנים המעידים על החמרה בסיכון האשראי, או על אפשרות סבירה להחמרה שכזו. אשראי שדירוגו מתדרדר יהיה כפוף לפיקוח ומעקב קפדניים יותר, למשל, באמצעות ביקורים תכופים של גורמי האשראי אצל הלווה, ובאמצעות הכללתו ברשימת מעקב (Watch List) הנסקרת בקביעות על ידי ההנהלה הבכירה. הדירוג הפנימי ישמש את שדרת הניהול במחלקות השונות במעקב אחר המאפיינים העדכניים של תיק האשראי ובהחלטות לגבי שינויים הכרחיים באסטרטגיית האשראי של התאגיד הבנקאי. לפיכך, הדירקטוריון וההנהלה הבכירה יקבלו דיווח תקופתי על מצב תיק האשראי, בין היתר בהתבסס על דירוגי האשראי (ראה לעניין זה - מסמך מדיניות האשראי בסעיף 15 להוראה מספר 310).
62. דירוג האשראי הראשוני שנקבע ללווה ספציפי, או לצד נגדי ספציפי לעסקה, במועד אישור האשראי ייסקר על בסיס תקופתי (לפחות אחת לשנה). דירוגי האשראי של חובות המוערכים באופן פרטני, שהם: גדולים, מורכבים, מסוכנים, "חובות בסיווג שלילי", או "הלוואות ממונפות" כאמור בהוראה מספר 327, ייסקרו בתדירות גבוהה יותר. בנוסף, כאשר מזהה התאגיד הבנקאי שינוי, לטובה או לרעה, במצבו של אשראי ספציפי, עליו לקבוע לו דירוג מחדש. תיק האשראי של הלווה יכלול תיעוד המבסס את הדירוג הפנימי שנקבע.
63. בשל החשיבות של עקביות הדירוג הפנימי והצורך שישקף במדויק את איכותו של אשראי ספציפי, האחריות לקביעת הדירוגים, או לאישורם, תוטל על פונקציית ניהול הסיכונים.
64. העקביות והדיוק של הדירוגים יבחנו תקופתית על ידי גוף בלתי תלוי (ראה סעיפים 77-78 להלן). יובהר כי פעילות פונקציית בקרת אשראי מהווה בקרה נוספת לאמור לעיל, ואינה מחליפה את הסקירה התקופתית השוטפת.

עיקרון מספר 11: לתאגיד בנקאי יהיו מערכות מידע ושיטות ניתוח המאפשרות להנהלה למדוד את סיכון האשראי הגלום בכל הפעילויות המאזניות והחץ-מאזניות שלו. מערכות המידע הניהוליות יספקו מידע הולם לגבי הרכב תיק האשראי, כולל זיהוי של ריכוזי סיכון מכל סוג שהוא.

65. תאגיד בנקאי ימדוד במונחים כמותיים את הסיכון הגלום בחשיפות ללווים או צדדים נגדיים ספציפיים. בנוסף, תאגיד בנקאי ינתח את סיכון האשראי ברמת המוצר, וברמת התיק, לצורך זיהוי רגישויות מיוחדות, או מוקדי ריכוזיות מכל סוג. מדידת סיכון האשראי תתחשב בגורמים הבאים: (i) מוצר האשראי (הלוואה, נגזרים, וכן הלאה) ותנאי ההסכם (תקופה לפירעון, שיעור הריבית וכן הלאה); (ii) רגישות האשראי לשינויים אפשריים בשוק עד למועד הפירעון; (iii) קיומם של ביטחונות ו/או ערבויות; וכן (iv) סיכון הלווה, בין היתר בהתבסס על הדירוג הפנימי. ניתוח נתוני סיכון האשראי יתבצע בתדירות מתאימה לרמת הסיכון שהתאגיד הבנקאי מזהה, ותוך בחינת רמת החשיפה אל מול המגבלות שנקבעו. תאגיד בנקאי ישתמש בשיטות מדידה נאותות ביחס לרמת הסיכונים הכלולים בפעילותו, ומורכבותם, תוך שימוש בנתונים אמינים. תהליך המדידה יהיה נתון לתיקוף תקופתי.

בהקשר זה ראה גם סעיף 8 להוראה מספר 301.

66. האפקטיביות של תהליך מדידת סיכון האשראי של תאגיד בנקאי תלויה במידה רבה באיכות מערכות המידע הניהוליות. המידע שמופק ממערכות אלה מאפשר לדירקטוריון ולכל רמות הניהול למלא את תפקידם, ובכלל זה לקבוע את רמת ההון שראוי שהתאגיד הבנקאי יחזיק כנגד הסיכונים להם הוא חשוף. לכן, האיכות, רמת הפירוט והעדכניות של המידע חשובים מאד. בפרט, מידע אודות הרכב התיקים השונים ואיכותם, גם ביחס לקבוצה הבנקאית בכללותה, צריך לאפשר להנהלה להעריך במהירות ובצורה מדויקת את רמת סיכון האשראי שהתאגיד הבנקאי חשוף אליו בגין פעילותיו השונות, ולאפשר לקבוע אם פעילות התאגיד הבנקאי תואמת את אסטרטגיית ניהול האשראי שנקבעה לו.

67. תאגיד בנקאי יוודא שחשיפותיו בפועל עומדות במגבלות שנקבעו, ובכלל זה מסגרות אשראי. מערכות מידע ניהוליות יתריעו על חשיפות המתקרבות למגבלות, ויביאו מידע זה, כאשר הוא מהותי, לידיעת ההנהלה הבכירה. המערכות המשמשות את התאגיד הבנקאי לניהול המגבלות ימדדו את כל החשיפות של התאגיד הבנקאי. מערכות המידע יסכמו חשיפות אשראי מכל הסוגים ללווה ספציפי, או לצד נגדי, וידווחו על חריגות מהמגבלות כך שיהיה להן ערך מוסף ובזמן סביר.

67א. על התאגיד הבנקאי המארגן עסקאות סינדיקציה לקיים בקרות לניטור ביצועים של עסקאות בצנרת לעומת הציפיות המקוריות, ולדווח באופן סדיר על הפערים להנהלה, לרבות הסכומים והעיתוי של הבדלים בסינדיקציה ובחלוקה, וכן לדווח על מכירות עם זכות חזרה שנועדו להשיג את החלוקה (recourse sales to achieve distribution); יש להגיש להנהלה דוחות הכוללים מידע ברמת העסקה הבודדת וברמה מצרפית, דירוג של רמת סיכון האשראי ותיאור הסיכון והריכוזיות של עסקאות בצנרת;

68. מערכות מידע של תאגיד בנקאי יאפשרו להנהלתו לזהות ריכוזיות, מכל סוג, בתיק האשראי. נאותות היקף המידע המנוהל באותן מערכות תיבחן תקופתית על ידי מנהלים בכל הדרגים, ועל ידי ההנהלה הבכירה, על מנת לוודא שהמידע מתאים למורכבות הפעילות. בנוסף, תאגיד בנקאי יפתח מערכות מידע שיאפשרו ניתוחים נוספים של תיק האשראי, ובכלל זה מבחני קיצון.

עיקרון מספר 12: לתאגיד בנקאי תהיה מערכת לבקרה אחר הרכב ואיכות תיק האשראי בכללותו.

69. ניהול אשראי ספציפי חשוב, אך תאגיד בנקאי נדרש גם להפעיל בקרה על הרכב תיק האשראי, ועל איכות האשראי ברמת התיק, וברמת תיקי האשראי השונים, ולהשתמש במערכות מתאימות לצורך כך. מערכות אלו צריכות להתאים לאופי, לגודל ולמורכבות של תיק האשראי של התאגיד הבנקאי.

ריכוזיות אשראי:

70. מקור מתמשך לבעיות אשראי של בנקים ברחבי העולם הוא ריכוזיות בתיק האשראי. ריכוזיות של סיכון יכולה להתקיים באופנים שונים, ונוצרת כאשר למספר גדול באופן יחסי של יתרות אשראי יש מאפייני סיכון דומים. ריכוזיות מתרחשת, בין היתר, כאשר תיק האשראי של התאגיד הבנקאי מכיל חשיפת אשראי גדולה, ישירה או עקיפה, לאחד, או יותר, מהגורמים הבאים: (i) צד נגדי מסוים; (ii) קבוצה של צדדים נגדיים שקיים קשר ביניהם (למשל "קבוצות לוויים"); (iii) ענף משק או מגזר כלכלי מסוים; (iv) אזור גיאוגרפי; (v) מדינה זרה מסוימת, או קבוצת מדינות אשר כלכלותיהן קשורות באופן הדוק; (vi) סוג מסוים של מכשיר אשראי; (vii) סוג של בטוחה; או (viii) מטבע מסוים. ריכוזיות מתקיימת גם ביתרות אשראי עם תקופה לפירעון דומה. ריכוזיות יכולה לנבוע מקשרים מורכבים יותר, או מעודנים יותר, הקיימים בין יתרות אשראי שונות בתיק. סיכון ריכוזיות אינו ייחודי לאישורי אשראי, אלא קיים בכל טווח הפעילויות הבנקאיות שבאופיין קשורות לסיכון של צד נגדי. רמה גבוהה של ריכוזיות חושפת את התאגיד הבנקאי לשינויים שליליים בתחום שבו האשראי מרוכז.

71. הימנעות מריכוזיות, או הפחתתה, עשויות להיות קשות במיוחד בתנאים מסוימים, למשל בשל תלות באזור המסחר של התאגיד הבנקאי, במיקומו הגיאוגרפי או בהעדר גישה ללוויים, או צדדים נגדיים, מגוונים כלכלית. בנוסף, ייתכן שתאגיד בנקאי ישאף לנצל את התמחותו במגזר כלכלי מסוים, או בתעשייה ספציפית. תאגיד בנקאי יכול גם לבחור לעמוד ברמת ריכוזיות גבוהה יחסית, תוך קבלת פיצוי נאות על נטילת סיכון הריכוזיות (למשל במחיר). מכאן שתאגיד בנקאי אינו נדרש בהכרח לוותר על אשראי "טוב", רק משיקולי ריכוזיות - באפשרותו להשתמש בטכניקות חלופיות להפחתה, או להקלה, של ריכוזיות. אמצעים אלה יכולים לכלול תמחור גבוה, ריתוק הון נוסף, וכן שותפות באשראי עם גופים נוספים (למשל קונסורציום). יחד עם זאת, תאגיד בנקאי ייזהר שלא לבצע עסקאות עם לוויים, או צדדים נגדיים, שאינם מוכרים לו, או לעסוק בפעילויות אשראי שאינן מובנות לו, רק לצורך הפחתת ריכוזיות.

72. ברחבי העולם קיימת חדשנות רבה בשיטות לניהול ריכוזיות אשראי. בכלל זה, ניתן לציין מכירת הלוואות, נגזרי אשראי, תוכניות איגוח ופעולות נוספות בשוק האשראי המשני. יחד עם זאת, יש לזכור כי הפעלת מנגנונים להפחתת ריכוזיות התיק כרוכה בסיכונים, שהתאגיד הבנקאי חייב לזהות ולנהל. לכן, לפני שתאגיד בנקאי יוכל להשתמש במנגנונים אלה, עליו לקבוע מדיניות ונהלים ולייסד בקרות נאותות.

עיקרון מספר 13: בעת הערכת אשראי ספציפי והערכת תיקי האשראי בכללותם, תאגיד בנקאי ייקח בחשבון שינויים אפשריים עתידיים בתנאים הכלכליים, ויעריך את החשיפה לסיכון אשראי תחת תרחישים שליליים, לרבות תרחישי קיצון.

73. ניהול סיכוני אשראי תקין, הן לגבי אשראי ספציפי והן לגבי תיקי האשראי השונים בכללותם, מחייב דיון בשאלה מה עלול להשתבש, ושקלול המסקנות בקבלת החלטות לגבי נאותות הלימות ההון ונאותות ההפרשות להפסדי אשראי. ניתוח השפעות השיבוש האפשרי עשוי לסייע בגילוי תחומים שלא זוהו בעבר של חשיפה אפשרית של התאגיד הבנקאי לסיכון אשראי. קשר בין מוקדי סיכון שונים, שסביר שיתגלה בעת משבר, צריך להיות מובן במלואו. בעיתות משבר עשוי להתקיים מתאם גבוה בין סיכונים שונים, במיוחד בין סיכוני אשראי וסיכוני שוק. ניתוח תרחישים ומבחני קיצון מהווים דרכים יעילות להערכת בעיות אפשריות.

74. ניתוחי תרחישים שליליים כוללים זיהוי אירועים אפשריים, או שינויים עתידיים בתנאים הכלכליים, העשויים להשפיע לרעה על חשיפת האשראי של התאגיד הבנקאי, והערכה של יכולת הבנק לעמוד בהם. שלושה תחומים שתאגיד בנקאי יכול לבדוק ביעילות הם: (i) הרעה במצב הכלכלי או הענפי; (ii) אירועי סיכוני שוק; ו- (iii) תנאי נזילות. ניתוחי תרחישים שליליים יכולים להיערך בטווח שבין ניתוח רגישות פשוט יחסית לאחד או יותר מהמשתנים הכלכליים, המבניים והעסקיים, ועד לשימוש במודלים מתוחכמים ביותר. בדרך כלל, שימוש במודלים מתוחכמים ייעשה, בארץ ובעולם, על ידי בנקים גדולים בעלי פעילות בשוק הבינלאומי.

75. ללא קשר לרמת התחכום של התרחישים השליליים, תוצאותיהם יסקרו תקופתית על ידי ההנהלה הבכירה, והיא תנקוט בכל הפעולות הנדרשות, במקרים בהם התוצאות מצביעות על חריגות מסיבולת הסיכון שהוגדרה. תאגיד בנקאי יתחשב בתוצאות ניתוח התרחישים גם בתהליך הקביעה והעדכון של מדיניות האשראי שלו, ושל המגבלות שהוא קובע לפעילויותיו השונות.

76. תאגיד בנקאי יפעל לזיהוי סוגי המצבים בהם הוא עלול לספוג הפסדים משמעותיים, או לסבול מבעיות נזילות. מצבים אלה כוללים, בין היתר: הרעה במצב הכלכלי בכלל או במגזר ספציפי, רמה גבוהה מהצפוי של פיגורים בפירעון אשראי ושל כשלים, ושילוב של התממשות סיכוני שוק וסיכוני אשראי. ניתוח שכזה ייעשה על בסיס מאוחד. ניתוח התרחישים ותוצאות מבחני הקיצון יכללו גם תוכניות התאוששות - פעולות שעל ההנהלה לבצע בהינתן תרחישים מסוימים, כגון גידור או הקטנת חשיפות.

חלק ד' - הבטחת קיומן של בקרות הולמות על סיכון האשראי:

עיקרון מספר 14: תאגיד בנקאי ייסד מנגנון להערכה בלתי תלויה ומתמשכת של תהליכי ניהול סיכון האשראי, ותוצאות סקירות אלו ידווחו ישירות לדירקטוריון ולהנהלה הבכירה (ראה גם הוראה מספר 310).

77. לצורך ניהול יעיל של מגוון תיקי האשראי בתאגיד בנקאי, ומכיוון שהסמכות לאשר אשראי, ולתפעל אותו, נתונה בידי מספר גדול של עובדים, יפעיל התאגיד הבנקאי סקירה פנימית אפקטיבית ומנגנון דיווח. מנגנון זה יספק לדירקטוריון ולהנהלה הבכירה מידע מספק, שיאפשר להעריך את הביצועים של הצוות העוסק במתן האשראי, ואת מצב תיק האשראי בכללותו.
78. בהינתן החשיבות והאופי הסובייקטיבי של סיווג אשראי ודירוג אשראי, ושל זיהוי במועד של סיכונים אשראי באופן כללי, תאגידים בנקאיים צריכים להבטיח שסיווג החובות ודירוגי האשראי שנקבעו נסקרים גם על ידי יחידים שאין להם שליטה על האשראי שהם סוקרים ושאינם מושפעים על ידי גורם המאשר אשראי. כאמור בסעיף 44 לעיל, נדרש לבצע סקירה מסוג זה בזמן אמת בעת קבלת החלטות האשראי. בנוסף לכך, נדרש לבצע סקירה בדיעבד על ידי יחידה ייעודית לכך בתאגיד הבנקאי - להלן "בקרת אשראי". בקרת האשראי מסייעת לפיקוח ולמעקב אחר מוקדי הסיכון העיקריים בקווי הפעילות השונים בתאגיד הבנקאי. לצורך כך עליה לבחון את מהימנות הדירוג, ואת נאותות הסיווג וההפרשות.

תכנית עבודה ויישומה

א78. בקרת האשראי תפעל על פי תוכנית עבודה, שנתית ורב שנתית. התוכנית תשקף את ההנחיות הבאות:

א. היקף הסקירות:

1. תכניות העבודה יתבססו על בחינת אשראי, על פי מדגם מבוסס סיכון;
2. המדגם שייבחר יבטיח שהחלק מהתיק שנבחר לסקירה מספיק להערכת איכות האשראי, ולזיהוי מגמות בהתפתחות הסיכון הגלום בתיק האשראי בכללותו;
3. תכניות העבודה והמדגם ייקבעו תוך התחשבות בגודל ובמורכבות של תיק האשראי של התאגיד הבנקאי, ובפעילות מתן האשראי שלו;
4. עבודת בקרת האשראי, ובפרט בחירת המדגם, תתועד, ותכלול בין היתר את רשימת כל ההלוואות שנסקרו ותמצית הניתוח שמבסס את הדירוגים או הסיווגים שנקבעו לחובות שנסקרו.

ב. סקירות האשראי יכללו:

1. אשראי מהותי מאוד - מעל גודל שנקבע מראש;
2. מדגם מספק של אשראי אחר (שאינו כלול בפסקה (א) לעיל);
3. מדגם מתוך אשראי בעייתי על סוגיו השונים (בהשגחה מיוחדת, נחות, פגום);
4. מדגם מתוך אשראי שתנאיו שונו, אולם הוא אינו מסווג כבעייתי;
5. מדגם מתוך אשראי שבעבר סווג כבעייתי;
6. מדגם מתוך אשראי שנקבע, על ידי התאגיד הבנקאי או על ידי הפיקוח על הבנקים, כמחייב תשומת לב מיוחדת של ההנהלה;
7. מדגם מתוך אשראי לאנשים קשורים;

8. מדגם מתוך אשראי היוצר מוקדי ריכוזיות של סיכון אשראי.
- ג. עומק הסקירות - סקירות בקרת האשראי צריכות לנתח מספר היבטים חשובים באשראי שנבחר, לרבות:
1. איכות האשראי, כולל ביצועי הלווה;
  2. ציות למדיניות הדירוג ולמדיניות הסיווג, לרבות בחינת נאותות הסיווג או ההפרשה להפסדי אשראי ביחס לסיכון הגלום באשראי. כל בדיקה של בקרת האשראי תכלול דירוג עצמאי של הלווה, על פי סולם הדירוג הקיים בתאגיד הבנקאי;
  3. עמידה בהתניות שנקבעו בהסכם האשראי;
  4. תאגיד בנקאי יחליט אם להטיל את האחריות לביצוע בדיקות "טכניות במהותן" (תיעוד מספק של אשראי וביטחונות, שלמות ותקינות השעבודים, וכדומה) על בקרת האשראי, או על גורמי בקרה אחרים. אם החליט תאגיד בנקאי להטיל את האחריות לאותן בדיקות על גורם אחר, האחריות תוגדר היטב.

טיפול בדוחות בקרת אשראי ותפוצתם

78. א. אחת לשנה לפחות תוצג למנכ"ל ולדירקטוריון סקירה על פעילות בקרת האשראי בשנה החולפת, שתכלול בין היתר את הפרטים הבאים:
1. היקף הבדיקה (מספר לוויים והיקף האשראי);
  2. ניתוח הממצאים שעלו בבקרת האשראי, והטיפול בהם, וכן ההשלכות על איכות תיק האשראי של התאגיד הבנקאי;
  3. חוות דעת על נאותות הסיווג וההפרשה להפסדי אשראי ודירוג הלוויים.
- ב. בנוסף, יוצגו בפני הנהלת התאגיד הבנקאי דוחות בקרת אשראי מהותיים, ודוחות בקרת אשראי הכוללים ממצאים מהותיים, שנערכו בתקפות הדיווח.
- ג. התאגיד הבנקאי יגדיר מראש את המסגרת לקביעת הדירוג, הסיווג ו/או ההפרשה להפסדי אשראי, במקרים בהם סבורה בקרת האשראי שהדירוג, הסיווג ו/או ההפרשה אינם נאותים.

פיקוח על בסיס מאוחד

78. ג. בקרת האשראי תוודא, שבחברות בנות בנקאיות (כולל חברות כרטיסי אשראי) של התאגיד הבנקאי, בישראל ומחוץ לישראל, פועלת יחידת בקרת אשראי ברמה מקצועית נאותה. בקרת האשראי בסניף מחוץ לישראל תהיה כפופה מנהלית ומקצועית לבקרת האשראי בישראל (ולא למנהל הסניף בחו"ל).

כפיפות

78. ד. בקרת האשראי תהיה כפופה למנהל הסיכונים הראשי, למבקר הפנימי או ישירות לדירקטוריון.

עיקרון מספר 15: תאגיד בנקאי יוודא שהיחידות העסקיות, העוסקות בניהול אשראי, מנוהלות היטב, ושרמת חשיפות האשראי שלו תואמת את מדיניות האשראי שנקבעה, ובכלל זה את המגבלות הפנימיות. תאגיד בנקאי יקיים בקרות פנימיות ואמצעים אחרים שיבטיחו דיווח מיידי לדרג המתאים (לרבות הדירקטוריון) על חריגות ממדיניות, מנהלים ומגבלות, לצורך טיפול באותן חריגות.

79. מטרת ניהול סיכון האשראי היא לשמר את חשיפת האשראי של תאגיד בנקאי בתוך הגבולות שנקבעו על ידי הדירקטוריון וההנהלה הבכירה. קביעת בקרות פנימיות, מגבלות תפעוליות ואמצעים אחרים, ואכיפה של כל אלה, מסייעים לשמירת חשיפת האשראי במסגרת הרמות שקובע תאגיד בנקאי לעצמו. מערך שכזה, מאפשר להנהלת התאגיד הבנקאי פיקוח ובקרה על מידת העמידה ביעדי סיכון האשראי שנקבעו.

80. מערכות התאגיד הבנקאי יבטיחו שמתן אשראי תוך חריגה מקריטריונים שנקבעו מראש, יקבל תשומת לב מיידי של ההנהלה. במערכת המיכונית יסומן אשראי שאושר בחריגה מהקריטריונים, באופן שיאפשר בחינה של היקפו ושל מאפייניו הרלוונטיים. מערכות טובות מסייעות להנהלה לשלוט בחשיפות האשראי, לקיים דיון פורה לגבי הזדמנויות וסיכונים, ולקיים מעקב ופיקוח אחר סיכונים שניטלו בפועל אל מול סיבולת סיכון האשראי שנקבעה מראש.

81. ביקורות פנימיות על תהליכי סיכון האשראי יערכו על בסיס תקופתי, על מנת לוודא שפעילות האשראי מבוצעת תוך ציות למדיניות ולנוהלי האשראי של התאגיד הבנקאי, שהאשראי מאושר בהתאם להנחיות שנקבעו על ידי הדירקטוריון, ושקיומו, איכותו וערכו של אשראי ספציפי מדווחים באופן מדויק להנהלה הבכירה. ביקורות אלה ישמשו גם לזיהוי חולשות בתהליך ניהול סיכון האשראי, במדיניות ובנהלים וכן לזיהוי כל חריגה מהמדיניות, מהנהלים ומהמגבלות.

עיקרון מספר 16: לתאגיד בנקאי יהיו מערכות ותהליכים לנקיטת פעולות מתקנות בשלב מוקדם של הידרדרות אשראי, לניהול חובות בעייתיים, להסדרת חובות בקשיים ולפעולות דומות.

82. אחת המטרות של תהליך שיטתי לסקירת אשראי, היא זיהוי היחלשות של אשראי, ובפרט, זיהוי אשראי בעייתי. יש לזהות הידרדרות באיכות האשראי בשלב מוקדם, בו ישנן יותר אפשרויות לשיפור האשראי. תאגיד בנקאי יקיים תהליך ניהולי שיטתי ונמרץ לשיפור אשראי בקשיים, המופעל כתוצאה מאירועים ספציפיים, אשר נקבעים על ידי מערכות לתפעול אשראי ומערכות לזיהוי וסיווג אשראי בעייתי.

83. מדיניות האשראי של תאגיד בנקאי תקבע בבהירות כיצד התאגיד הבנקאי מנהל אשראי בעייתי. תאגיד בנקאי רשאי ליישם מגוון שיטות ומבנים ארגוניים, לניהול אשראי בעייתי. האחריות על אשראי זה, יכול שתוטל על היחידה העסקית שהעמידה את אותו אשראי, על גוף ייעודי שמתמחה בהסדרת חובות בקשיים, או על שילוב של השניים, בהתאם להיקף או לאופי האשראי, ולסיבה שגרמה לסיווגו כבעייתי.

84. תוכניות אפקטיביות להסדרת חובות בקשיים חיוניות לניהול סיכונים בתיק האשראי. כאשר תאגיד בנקאי מתמודד עם בעיות אשראי משמעותיות, תופרד היחידה להסדרת חובות בקשיים מהפונקציה העסקית שמטפלת באשראי באופן שוטף. זאת מכיוון שהמשאבים הנוספים,

ההתמחות וההתמקדות של הגוף המתמחה בהסדרת חובות בקשיים, עשויים לשפר את תוצאות הגבייה. גוף המתמחה בהסדרת חובות בקשיים עשוי לסייע בפיתוח אסטרטגיה אפקטיבית לשיקום אשראי בעייתי, או להגדלת סכום הגביה. גורם מנוסה בהסדרת חובות בקשיים יכול גם לספק מידע בעל ערך בתהליך הסדרת חוב, המבוצע על ידי היחידה העסקית.

עדכונים			
תאריך	פרטים	גרסה	חוזר 06 מס'
27/12/12	חוזר מקורי	1	2357
23/11/14	עדכון	2	2441
28/04/15	עדכון	3	2461
10/07/17	עדכון	4	2533
22/10/17	עדכון	5	2542
27/10/19	עדכון	6	2594
30/09/21	עדכון	7	2672
30/09/21	עדכון	8	2669
31/10/22	עדכון	9	2728
07/11/23	עדכון	10	2762